

Andrzej Frankowski

Elita władzy Starego Miasta Braniewa w XVII i XVIII wieku

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 165-196

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Andrzej Frankowski

Elita władzy Starego Miasta Braniewa w XVII i XVIII wieku

1. Uwagi wstępne

Zagadnienie elit władzy w miastach warmińskich, w przeciwieństwie choćby do miast sąsiednich Prus Królewskich, nie doczekało się dotąd żadnego większego opracowania, czy głębszego studium. Niniejszy artykuł wkracza w tę problematykę, niemniej prezentowane tu badania odnoszą się tylko do Starego Miasta Braniewa w XVII i XVIII w.

Braniewo w Polsce przedrozbiorowej było największym, najbardziej przężnym pod względem gospodarczym i kulturalno-oświatowym miastem dominium warmińskiego¹. Najważniejszym i posiadającym najrozleglejsze kompetencje organem władzy w tym mieście była jego rada. Właśnie do członków rady miejskiej zawężony został tutaj zakres pojęciowy elity władzy.

Podstawę źródłową niniejszego artykułu stanowią przede wszystkim dokumenty przechowywane w Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie (AAWO), w zespole akt Braniewo-magistrat. Szczególnie dużą wartość przedstawiają kodeksy nr 2 i 5. Pod tą sygnaturą kryją się bowiem księgi kiery prowadzone odpowiednio dla lat: 1364—1599 i 1600—1772. Zawierają one imiona i nazwiska tych rajców, którzy w danym roku sprawowali urząd prezydującego burmistrza, sędziego i dwóch jego asesorów. Również cenne okazały się kodeksy nr 1 i nr 6, tj. księgi przyjęć do prawa miejskiego. Natomiast na kartach kodeksu nr 5, zatytułowanego „Amtsbuch”, obejmującego lata 1716—1772, widnieje spis wszystkich stanowisk rozdzielanych co roku w magistracie wraz z przyporządkowaniem do nich poszczególnych rajców. To źródło umożliwiło analizę drogi karier i stopni awansu XVIII-wiecznych członków rady.

2. Ustrój władz miejskich

Braniewska rada była władzą podejmującą decyzje w szeroko pojętych sprawach administracyjnych. Miała uprawnienia w dziedzinie uchwałodawczej (wszak wydawała wilkierze), sądowej i kontrolnej. Magistratowi podlegały wszelkie miejskie urzędy, kancelaria, a także instytucje użyteczności publicznej. Rada zajmowała się sprawami porządkowymi, a przede wszystkim gospodarką miejską. W pewnej mierze stymulowała życie kulturalne i naukowe w grodzie nad Pasłęką. W związku z dużym znaczeniem gospodarczym miasta pracy miała niemało. Magistrat był organem, który reprezentował całe miasto, pośredniczył

1 S. Achremczyk, A. Szorc, *Braniewo*, Olsztyn 1995, tam też dawniejsza literatura.

między biskupem, jako panem zwierzchnim dominium warmińskiego, a mieszkańcami Braniewa. Rada czasami przyjmowała poselstwa dyplomatyczne, brała udział w negocjacjach, np. ze szwedzkim okupantem, a zdarzyło się, że podejmowała samego króla (choćby Władysława IV).

Wymiar sprawiedliwości należał do jednego sędziego i dwóch asesorów, starszego i młodszego, powoływanych spośród członków rady. W ten sposób ukonstytuowany sąd rozpatrywał wszystkie sprawy cywilne i karne. Natomiast sprawami o większym znaczeniu zajmowała się sama rada. W kwestiach cywilnych od wyroków sądów możliwa była apelacja do całej rady, a od niej do biskupa. Jednak w sytuacji, gdy daną sprawę rozpatrywał magistrat w pierwszej instancji, apelacja do biskupa była pierwszą i ostatnią.

W Braniewie, jak i innych miastach kupiecko-rzemieślniczych, funkcjonował sąd wetowy. Przewodniczył mu pan wetowy wybierany spośród rajców. Głównym zadaniem tegoż sądu było czuwanie nad prawidłowością handlu, np. kontrola kontraktów kupna — sprzedaży, użytkowania ziemi miejskiej, a od XVII w. ustalanie taksy dla rzemieślników². Od drugiej połowy XVII stulecia w mieście działało tzw. kolegium opiekuństwa prawnego (Pupillenskollegium)³.

Punkt 11. statutów Zygmunta Starego z 1526 r. wprowadzał instytucję trzeciego ordynku, który miał się składać z 32 „ludzi zaufanych”, wybranych po sześciu z każdego kwartału miasta i po dwóch z czterech cechów rzemieślniczych⁴. Właściwie nazwa „trzeci ordynek” w Braniewie nigdy nie obowiązywała, gdyż nie było wyodrębnionego drugiego ordynku w postaci ławy miejskiej. W przekazach źródłowych ta trzydziestodwuosobowa grupa reprezentantów obywateli określana jest jako „Gemeinde”. Trzeba jednak pamiętać, że to miano odnosiło się również do całej społeczności miejskiej, a ściślej — do obywateli miasta.

Na obsadę kolegium 32 mężów decydujący wpływ miała rada. Wybrani byli obowiązani pełnić swe funkcje dożywotnio, a jedynie podeszły wiek i związane z nim osłabienie starcze było podstawą do rezygnacji⁵. Gemeinde, tzn. trzeci ordynek, pomimo uzależnienia od magistratu, miał pewien wpływ na administrację dóbr zarówno w mieście i poza nim, gdyż jego przedstawiciele zasiadali na urzędach odpowiedzialnych za folwarki, stawy, łąki itp.⁶ Spośród trzeciego ordynku wybierano dwie osoby do sądu wetowego, kolegium opiekuństwa prawnego i dwie do kolegium sanitarnego⁷. Kompetencje kolegium 32 mężów wyrażały się także poprzez wpływ na miejską kasę i rewizję rachunków⁸.

Stwierdzić więc można, że wpływ zwykłych obywateli na sprawowanie władzy w Braniewie był niewielki. Ten przywilej przysługiwał głównie członkom rady miejskiej, a to dzięki jej autonomii.

Genezy autonomii rady Starego Miasta Braniewa szukać należy już w doku-

2 Ibidem, ss. 99—100.

3 Ibidem, s. 100.

4 *Acta Tomiciana*, t. 8, Poznań 1860, ss. 117—118.

5 J. Lilienthal, *Die städtische Verwaltung in der Altstadt Braunsberg*, Neue Preussische Provinzial-Blätter (dalej: NPPB), 1852, Bd. 1, s. 172.

6 Ibidem, s. 179.

7 Ibidem, s. 172.

8 Ibidem, s. 180; 1852, Bd. 2, s. 149.

mencie lokacyjnym. Ponadto na skutek innych przywilejów braniewska rada uzyskała spośród warmińskich miast największe korzyści i dużą niezależność zarówno w stosunku do pana zwierzchniego, jak i miejscowej ludności. Do podstawowych swobód braniewskiego magistratu zaliczyć można m.in. możliwość samodzielnych wyborów rajców i burmistrzów; uprawnienie do ustanawiania wilkierzy dla całego miasta bez potrzeby akceptacji biskupa; pełne sądownictwo cywilne i karne; specjalny proceder składania przysięgi biskupowi; prawo używania w korespondencji czerwonego wosku i wreszcie wysoką pozycję i przewodnictwo na sejmiku warmińskim.

Samodzielne wybory członków rady miejskiej i możliwość swobodnego rozdzielania stanowisk wynikały z mocy prawa lubeckiego. Ciosem dla tych uprawnień mogła się wydawać treść 7. i 9. punktu Statutów Sigismundi. Otóż w artykule 7. jest mowa o tym, że rajcy i sędziowie swoje funkcje pełnią za pozwoleniem („z ramienia”) pana zwierzchniego i jemu dana jest możliwość ingerowania w działalność braniewskiego magistratu⁹. Punkt 9 głosi, iż rajcy (jak i starsi cechowi) zobligowani są do złożenia przysięgi wierności biskupowi w czasie obejmowania powierzonych im stanowisk¹⁰.

Jednak, jak pisał J. Lilienthal, rada zawsze pozostała przy swoim najwcześniejszym prawie¹¹. Oznaczało to, że braniewski magistrat sam powoływał rajców i tego faktu nie zgłaszał ani biskupowi, ani burgrabiemu rezydującemu na zamku w Braniewie. Od klauzuli mówiącej o niefortunnej przysiędze rada próbowała w różny sposób się uwolnić. Przykładem może być okoliczność, kiedy biskup Rudnicki w 1613 r. zamierzał odkupić od miasta jakiś złoty łańcuch. Wówczas burmistrz Jakob Bartsch podarował biskupowi ów łańcuch, sugerując skreślenie niekorzystnych słów roty¹². Rada musiała z czasem odnieść sukces w tej sprawie. Według A. Szorca nie jest znany ani jeden przypadek składania przysięgi biskupowi¹³. Członek magistratu ślubował tylko samej radzie „wiernie przestrzegać wszystkiego, co będzie pożyteczne, a unikać tego, co może być szkodliwe dla miasta”¹⁴. Biskupi z danego im uprawnienia w zasadzie nie korzystali, aczkolwiek zdarzyło się kilka razy, że nosili się z takim zamiarem, np. Mikołaj Szyszkowski w 1640 r., czy Adam Stanisław Grabowski w 1753. Braniewo wówczas broniło się, tłumacząc, iż statuty Zygmunta I nie obowiązują, bo nigdy nie były praktykowane¹⁵.

Autonomię i niezależność braniewskiego magistratu względem pana zwierzchniego wzmocniał fakt, iż rajcy nie musieli, w przeciwieństwie do swoich kolegów z innych miast warmińskich, prosić biskupa o akceptację uchwalonego przez siebie wilkierza miejskiego. Co najwyżej w redagowaniu tychże przepisów

9 *Acta Tomiciana*, t. 8, ss. 116–117.

10 *Ibidem*, s. 117; S. Achremczyk, A. Szorc, op. cit., s. 61.

11 J. Lilienthal, *Geschichte des Magistrates der Altstadt Braunsberg von der ältesten Zeit bis zur preussischen Besitznahme im Jahre 1772*, w: *Programm des königliche katholischen Gymnasiums in Braunsberg*, Braunsberg 1842, s. 6.

12 *Ibidem*.

13 S. Achremczyk, A. Szorc, op. cit., s. 90.

14 *Ibidem*, s. 91.

15 J. Lilienthal, *Geschichte*, s. 6.

brali udział przedstawiciele kolegium 32 mężów¹⁶. 6 lutego 1722 r. biskup Teodor Potocki zezwolił radzie Starego Miasta Braniewa na zatwierdzanie wilkierzy rzemieślniczych w tym mieście¹⁷.

Pozycja magistratu była na tyle silna, że mógł on sobie pozwolić nawet na krytyczną postawę wobec pana zwierzchniego i jego zarządzeń. Z ostrą krytyką Braniewa spotkała się ordynacja Mikołaja Szyszkowskiego z 1636 (1637) r. Biskup pod wpływem nieprzyjaznych nastrojów społecznych zdecydował się na zmianę pierwotnej wersji tekstu ordynacji¹⁸. Z kolei ustawa krajowa Adama S. Grabowskiego z 1766 r. w ogóle nie została przyjęta przez Braniewo. Biskup pozwał radę tego miasta przed swój trybunał do Lidzbarka. Sprawy jednak nie rozstrzygnięto, bo Grabowski wkrótce zmarł, a pierwszy rozbiór Polski uniemożliwił realizację postanowień biskupich¹⁹.

Nie zabrakło i zatargów rady ze społecznością miejską, obywatelami miasta i ich przedstawicielami w kolegium 32 mężów. Braniewski magistrat pilnie strzegł swoich uprawnień i siłą rzeczy bronił się przed ingerencją osób trzecich, w tym i obywatele miasta, którzy nie należeli do ścisłej elity władzy. W związku z tym, że trzeci ordynek pozbawiony był wpływu na obsadę stanowisk w mieście, ową stratę zrekompensować pragnął choć częściowym uczestnictwem w administracji miejskiej. Rada widocznie tym zamiarom przeciwstawiła się, skoro odnotowano zażalenia obywateli, które wpływały do biskupa. Spór dotyczył przede wszystkim rewizji rachunków miejskich. Już w 1639 r. obywatele wystąpili z żądaniem przedłożenia im rachunków, a drugi taki przypadek miał miejsce w 1671 r.²⁰ Wreszcie w 1714 r. kolegium 32 mężów wniosło formalną skargę do biskupa T. Potockiego, zarzucając radzie, że nie dopuszcza ich do konsultacji nad sprawami miasta (a jedynie czyni to wówczas, gdy potrzebuje pieniędzy), że samodzielnie i według swego uznania dysponuje miejskim majątkiem i nie przedkłada obywatelom żadnych rachunków²¹. Biskup powołał specjalną komisję dla zbadania stawianych przez społeczność braniewską zarzutów. Komisja swoim wyrokiem zobowiązała magistrat do ustępstw na rzecz trzeciego ordynku²². Niesnaski jednak nie wygasły, bo rada nie zgodziła się na ustępstwa. Konflikt ożył na nowo, kiedy po stronie obywateli stanęło dwóch rajców: Gabriel Schwang i Karl Kising. Biskup K. Szembek ponownie powołał komisję, dzięki której 15 maja 1732 r. zawarto ostatecznie kompromis²³. Trzeciemu ordynkowi pozwolono wybrać swych przedstawicieli do rewizji rachunków miasta i dwóch jego członków dodano do pomocy prowizorowi pastwisk dla koni (Roßgartenherr)²⁴.

O ile rada zmuszona była dopuścić miejscową społeczność do kontroli rachunków, to skutecznie przeciwstawiała się w tej dziedzinie panu zwierzch-

16 J. Lilienthal, *Die städtische Verwaltung*, NPPB, 1852, Bd. 1, s. 180.

17 A. Szorc, *Wilkierze warmińskie*, Studia Warmińskie, 1984, s. 6.

18 A. Szorc, *Dominium Warmińskie 1243—1772*, Olsztyn 1990, s. 109.

19 A. Szorc, *Wilkierze*, s. 6.

20 J. Lilienthal, *Die städtische Verwaltung*, NPPB, 1852, Bd 2, ss. 146—148.

21 F. Buchholz, *Braunsberg im Wandel der Jahrhunderte*, Braunsberg 1934, s. 167.

22 Ibidem.

23 J. Lilienthal, *Die städtische Verwaltung*, NPPB, 1852, Bd. 2, s. 149.

24 Ibidem, s. 150.

niemu (kontrolę braniewskich ksiąg zamierzał przeprowadzić biskup Andrzej Batory). Jedynie rachunki kościołów i szpitali mogły być przedkładane biskupowi²⁵.

Rangę statusu braniewskiego rajcy znacznie podniósł król Władysław IV. Ten polski władca podczas swojego pobytu w grodzie nad Pasłęką w lutym 1636 r. przyznał kilkunastu rajcom i ich rodzinom miano *nobiles*. Pozwolił im też upiększyć swoje gmerki rodowe²⁶. Przy okazji zezwolił radzie Starego Miasta Braniewa na posługiwanie się w swej korespondencji czerwonym woskiem. Było to z pewnością duże wyróżnienie, gdyż miasta w zasadzie używały wosku zielonego. Barwa czerwona zarezerwowana była dla szlachetnie urodzonych. Przywilej Władysława IV ponad sto lat później (dokładnie w 1747 r.) zakwestionował biskup Adam S. Grabowski. Wywiązał się kolejny spór, zakończony pomyślnie dla miasta Braniewa. Oto sam król August III w 1748 r. nie tylko potwierdził dyplom swojego poprzednika, lecz dodatkowo uhonorował inne rodziny rajców²⁷. Ranga i prestiż braniewskiego rajcy budziła niezadowolone innych grup społecznych.

Pozycja magistratu w Starym Mieście Braniewie była bez wątpienia wysoka. Nawet w treści 13. punktu Statutów Sigismundi „nie zezwala się na publiczną krytykę członków rady”²⁸. Żadnemu miastu warmińskiemu nie udało się wypracować i utrzymać tak szerokiej autonomii.

Liczba rajców zasiadających w braniewskim magistracie nie była stała, co można stwierdzić na podstawie analizy źródeł²⁹. Być może w początkowym okresie było ich 24, zgodnie zresztą z prawem lubeckim³⁰. W 1384 r. rada liczy 13, a w 1425 — 19 członków³¹. Statuta Sigismundi postanawiały, że rada miejska liczyć będzie 14 rajców³². Ten przepis nie był jednak respektowany, bo przynajmniej w pierwszej połowie XVII w. magistrat składał się z 16 członków (na pierwszych kartach księgi kiery figuruje pełen skład rady z lat 1600, 1637 i 1654)³³. W XVIII w. liczba członków oscylowała między 10 a 15. W 1772 r. rajców było 13 na 2871 mieszkańców miasta³⁴.

Akt wyboru rajców do magistratu nosił miano „kiery” (po niemiecku Kuhr). Odbywała się ona co roku, w czasach nowożytnych w poniedziałek przed czwartą niedzielą Wielkiego Postu, a w średniowieczu w dzień katedry św. Piotra, tj. 22 lutego³⁵. Podczas kiery następowała również wymiana urzędów i rozdział nowych stanowisk na następny rok. Kiera miała miejsce i wówczas, gdy nie było potrzeby wyboru nowych rajców. Zdarzało się, że przez kilka kolejnych lat nie wybierano nowych członków do rady. Tak było w latach 1663—1665,

25 Ibidem, ss. 144—145.

26 F. Buchholz, *Braunsberg*, ss. 134—136; J. Lilienthal, *Geschichte*, s. 8.

27 A. Poschmann, *Patriezierfamilie Schorn in Braunsberg*, *Unsere Ermländische Heimat* (dalej: UEH), 1966, nr 2; F. Buchholz, *Braunsberg*, s. 170.

28 S. Achremczyk, A. Szorc, op. cit., s. 61.

29 AAWO, Braniewo — magistrat, kodeksy nr 2, 5 i 7.

30 J. Lilienthal, *Geschichte*, s. 11.

31 Ibidem.

32 *Acta Tomiciana*, t. 8, s. 117.

33 AAWO, Braniewo — magistrat, kodeks nr 2.

34 F. Buchholz, *Braunsberg*, s. 182.

35 S. Achremczyk, A. Szorc, op. cit., s. 91.

1714—1716, czy 1768—1772. Zazwyczaj jednak rada do swego grona dokoopowywała od jednego do dwóch członków, a czasami nawet trzech (np. w 1673, 1695, 1726). Ostatni wybór rajcy miał miejsce w 1767 r.

Funkcja rajcy była dożywotnia, a zatem wakat w magistracie zdarzał się najczęściej na skutek śmierci jednego z jego członków. Dobrowolne zrzeczenie się swojego mandatu było zakazane i wiązało się z pewnymi kosztami³⁶. Niemniej przypadki wystąpienia z rady zostały odnotowane. W 1725 r. zrezygnował z członkostwa sędziwy Thomas Hanmann, a w 1741 ze względu na osłabienie fizyczne Anton Hanmann³⁷.

W dzień przed wyznaczonym terminem kiery rada udawała się na nabożeństwo do kościoła farnego. Po mszy wracała do ratusza i rozważała, a następnie rozstrzygała, kto spośród obywateli zostanie powołany na wakujące miejsce. W ratuszu dokonywał się akt rozdziału stanowisk na kolejny rok urzędowania. Owych urzędów do rozdysponowania bywało sporo. Niektóre z nich czasem zanikały, a inne tworzone w miarę potrzeby. Dość często miało miejsce zjawisko kumulacji urzędów, których liczba przewyższała liczbę członków rady. Po prostu jeden rajca piastował jednocześnie kilka stanowisk³⁸. I tak np. w 1728 r. rada licząca 14 członków miała do rozdysponowania 24 urzędy. Stąd Johann Hintz pełnił jednocześnie funkcję kamlarza, pana bartnego, starszego asesora sędziego oraz prowizora pastwisk i rowów, a młodszy asesor — Anton Hanmann był równocześnie na stanowisku zarządcy palowego. Tyle samo członków liczyła rada w 1741 r., a stanowisk do podziału było 25. Wówczas Johann Harrasch sprawował urząd prowizora kasy (Caßator), jak i nadzorcy cielętnika (Kälberherr) i prowizora rowów, a Georg Lunitz zarządzał browarami, słodownią, młynem, nocnymi stróżami i szpitalem. W 1770 r. magistrat składał się z 13 członków, mając do dyspozycji 19 stanowisk, zatem więcej niż rajców. Dlatego starszy asesor Anton Hanmann piastował dodatkowo urząd kamlarza, a np. Godfried Röbel oprócz asesury przy sędzie wetowym zarządzał polami miejscowymi i mostami. Podobnych przykładów można przytoczyć wiele. Powyższe dane świadczą także o tym, iż w XVIII w. nie występuje już klasyczny podział na tzw. radę urzędującą (zasiadającą) i odpoczywającą, jak to miało być w stuleciach poprzednich³⁹.

W XVII w. przeważnie wszystkim osobom należącym do magistratu przydzielano jakieś stanowisko. Jeżeli umierał któryś z rajców, nie ogłaszano nowych wyborów, lecz wakujący urząd powierzano do następnej kiery innemu członkowi rady. Od tej zasady odstąpiono ponoć podczas okupacji szwedzkiej w 1634 r., ale wówczas naruszono niejeden z dawnych zwyczajów⁴⁰. Ponadto w 1717 r. Ertmanus Dromler został wybrany do rady w trybie nadzwyczajnym, zaraz po śmierci któregoś rajcy.

Do miejskiej administracji, jak i całego zarządu, musiało wkraść się wiele zamętu i chaosu nie tylko podczas wojen, skoro na początku XVIII stulecia sami

36 J. Lilienthal, *Geschichte*, s. 10.

37 Ibidem, s. 11.

38 AAWO, Braniewo — magistrat, kodeks nr 5.

39 O radzie urzędującej i odpoczywającej pisał A. Szorc: S. Achremczyk, A. Szorc, op. cit., s. 92.

40 J. Lilienthal, *Geschichte*, s. 14.

niektórzy członkowie magistratu napisali stosowną skargę w tej sprawie do biskupa Krzysztofa A. J. Szembeka. Wspomniany kompromis z 25 maja 1732 r. dotyczył nie tylko Gemeinde (tj. trzeciego ordynku). Zawarty układ wnosił i wprowadzał pewne korektury do organizacji miejskiego zarządu. Jego postanowienia odnosiły się i do sposobu obsady stanowisk. Oto na burmistrza nałożono obowiązek wysuwania dwóch kandydatów na zwolnione miejsce, a już właściwą osobę wybierała i mianowała sama rada, oceniając m.in. jej zdolności i przydatność⁴¹. Ponadto ustalono, że burmistrz nie może dobrowolnie, bez wiedzy magistratu, dysponować znacznymi sumami pieniężnymi. W ogóle kasa miejska powinna być powierzana temu rajcy, który cieszy się dobrą opinią, a także posiada odpowiedni majątek⁴².

Członkowie rady swoje funkcje sprawowali honorowo i nie pobierali z tego tytułu oficjalnej pensji. Istniały jednak pewne korzyści i gratyfikacje wynikające z pracy w magistracie. Np. od 1720 r. każdy nowy mistrz zobowiązany był uiścić 10 talarów, z czego połowę pobierała rada; także ten, kto zdobył mistrzowskie prawo poza Braniewem, musiał płacić radzie jakąś sumę pieniędzy. Od wystawienia odpowiedniego dokumentu opieczetowanego wielką pieczęcią miejską płacono na rzecz magistratu 1 dukata lub dwa talary, od małej pieczęci 1 talara. Prawdopodobnie od XVII w. rajcom przysługiwało drewno z miejskiego lasu w ilości od 6 do 8 fur⁴³. Podczas kiery, Wielkanocy, Zielonych Świątek i Bożego Narodzenia rada przyjmowała różne „podarki” w postaci pieniędzy, wina, czy miodu⁴⁴. Czerpała też ona korzyści z dzierżawy miejskich ziem. Prezydujący burmistrz otrzymywał od połowy XVII w. jeden łaszt jęczmienia i dwie świny (a od 1715 r. — 100 grzywien), natomiast kamlarzowi oprócz zboża przysługiwały pieniądze z opłat jarmarkowych. Sędzia z kolei pobierał od 1640 r. trzecią część opłat wnoszonych w ramach kar sądowych⁴⁵.

Dzień kiery czasami nazywany był dniem sądnym. Ze swej działalności musieli wówczas rozliczyć się tzw. lennicy, starsi cechowi (Alterleute) i sołtysi z miejskich wsi. Lennikami nazywano tych wszystkich, którzy posiadali w mieście jakieś stanowisko (lenno od rady) i za sprawowanie którego otrzymywali wynagrodzenie. Ich liczba nie była stała, zmieniała się w ciągu stuleci. Swoje funkcje lennicy pełnili przez jeden rok. Kontrolę nad nimi sprawowała rada i ona mogła nieprzydatne osoby zdymisjonować lub przedłużyć im zatrudnienie na rok następny. Podstawą dymisji mogło być zaniedbanie obowiązków, czy np. wiarołomstwo. Przymusowe zwolnienia nie zdarzały się jednak często⁴⁶. W zasadzie nie wolno było łączyć funkcji lennika ze stanowiskiem w magistracie. Niemniej od tej reguły istniały odstępstwa. Przykładowo Thomas Dobki przyjęty został do rady w 1717 r., ale do 1724 r. stanowisko sekretarza piastował na równi z innymi urzędami. Natomiast Anton Parzau,

41 Ibidem, s. 18.

42 J. Lilienthal, *Die städtische Verwaltung*, NPPB, 1852, Bd. 2, s. 149.

43 Ibidem, NPPB, 1853, Bd. 3, s. 271.

44 Ibidem, s. 272.

45 Ibidem, ss. 274—275.

46 Ibidem, s. 308.

pisarz w latach 1725—1738, sprawował jednocześnie funkcję poborcy (kolektora) akcyzy⁴⁷.

Opisana wyżej organizacja i struktura rady Starego Miasta Braniewa gruntownej zmianie uległa po roku 1772, tj. po pierwszym rozbiórce Polski. Przede wszystkim połączono Stare i Nowe Miasto Braniewo w jeden organizm. Miasto na wzór pruski otrzymało nową organizację zarządu. Utworzono m.in. dwa departamenty: policyjny i sądowy (sprawiedliwości). Pierwszemu podlegały sprawy związane z handlem, manufakturami, zdrowiem, podatkami itd. Drugiemu zaś wszystkie sprawy kryminalne i cywilne⁴⁸. Nowy magistrat składać się miał z dziewięciu członków⁴⁹. W państwie pruskim braniewska rada utraciła swoją autonomię, niezależność, prestiż i silną pozycję, jaką cieszyła się w minionych latach.

3. Kariery rajców: czynniki i drogi awansu do rady Braniewa

Z obliczeń przeprowadzonych na podstawie źródeł archiwalnych⁵⁰ wynika, iż od roku 1600 do 1772 w radzie Starego Miasta Braniewa zasiadało ogółem 154 rajców. Nie jest to jednak liczba całkowicie pewna. Poważnym problemem pozostaje właściwa identyfikacja osób o tym samym imieniu i nazwisku, działających w magistracie w zbliżonym okresie czasu. Moje wątpliwości budzą przynajmniej trzy takie przypadki⁵¹. Ponadto brakuje danych dla lat 1627—1628 i 1630—1635. Lata te przypadają na okres wojny polsko-szwedzkiej. Miasto okupowane było przez wojska nieprzyjaciela. Rada miejska co prawda funkcjonowała, niemniej Szwedzi ingerowali w porządek obrad, jak i w obsadę personalną niektórych urzędów. Po zakończeniu wojny część z tych nowych rajców, głównie wyznania ewangelickiego, wraz z odejściem okupanta opuściła szeregi rady⁵². Osoby te nie są jednak odnotowane w analizowanych przeze mnie źródłach. Zatem liczba 154 rajców jest liczbą tylko przybliżoną.

Dość często w analizach statystycznych dokonuję rozgraniczenia na rajców XVII—XVIII-wiecznych. Wynika to z faktu, że o członkach magistratu braniewskiego z XVIII stulecia posiadamy więcej szczegółowych informacji i stąd ta grupa jest bardziej reprezentatywna, co ma znaczenie zwłaszcza przy wyciąganiu dalej idących wniosków. Za rajców XVII-wiecznych uznałem tych wszystkich, którzy do rady zostali przyjęci przed rokiem 1700 (uwzględniłem także osoby zasiadające w radzie w XVII stuleciu, choć przyjęte w jej skład przed 1600 r.). Ich liczba wynosi 104, tj. 67,5% ogółu. Rajców XVIII-wiecznych, tzn. przyjętych do magistratu począwszy od 1700 do 1772 r. było 50, ale liczba

47 AAWO, Braniewo -- magistrat, kodeks nr 5.

48 A. Poschmann, *Die Verwaltung der Stadt Braunsberg 1772—1808*, Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermland (dalej: ZGAE), 1935, Bd. 25, 3, s. 631.

49 Ibidem, s. 636.

50 AAWO, Braniewo — magistrat, kodeksy nr 1, 2, 5, 6, 7.

51 Założyłem, że Matheus Kirsten przyjęty do rady w 1618, będący burmistrzem w 1624 r. i Matheus Kirsten burmistrz w latach 1639—1655 to ta sama osoba; podobnie za tę samą osobę uznałem Hansa Holtza, przyjętego do rady w 1643 i Johanna Holtza, sędziego w 1659; przyjąłem, że Johann Fischer, burmistrz w latach 1701—1712 i Johann Fischer, doktor medycyny, w magistracie od 1700, to dwie różne osoby.

52 S. Achremczyk, A. Szorc, op. cit., s. 74.

wszystkich członków funkcjonujących w radzie w tym stuleciu wynosi co najmniej 59.

Niezbędnym warunkiem wejścia w skład rady było posiadanie obywatelstwa Starego Miasta Braniewa. Dla 124 osób (80,5%) można z dużym prawdopodobieństwem ustalić datę wpisu do księgi prawa miejskiego. Z podanej liczby aż 88 osób (ponad 70%) na pewno uzyskało obywatelstwo gratisowo, bez uiszczania jakichkolwiek opłat⁵³. Zazwyczaj bezpłatne otrzymanie statusu obywatela przysługiwało tym osobom, których ojciec posiadał już pełne prawo miejskie. Pozostali przyszli członkowie rady zobowiązani byli za wpis do księgi miejskiej dokonać odpowiedniej opłaty, zresztą w zróżnicowanej wysokości. Wśród tej grupy (30%) znaleźli się albo przybysze od niedawna osiedleni w Braniewie bądź osoby mieszkające w tym mieście od dłuższego czasu, ale nie posiadające dotąd obywatelstwa miejskiego. Przykładowo Heinrich Schorn, pochodzący z Keiserswerth, za wpis do księgi prawa miejskiego dokonany w 1664 r. zapłacił 42 grzywny. Jego potomkowie będący również rajcami nie płacili już nic. 45 grzywien zapłacił w 1713 r. urodzony w Pieniężnie Ertmanus Dromler, późniejszy sędzia braniewski. W tym samym roku i za tę samą stawkę status obywatela uzyskał Thomas Dobki i Andreas Kampff, natomiast Franz Zahn pochodzący z Westfalii uiszczył tylko 30 grzywien. Z Pieniężna pochodził Thomas Hanmann, senior braniewskiej rodziny kupieckiej. Za uzyskanie obywatelstwa zapłacił w 1672 r. 50 grzywien. Burmistrz w latach 1760—1772 Franz Östreich przybył do Braniewa z Dobrego Miasta, a z Lidzbarka pochodził Andreas Hoffman, który w 1710 r. uiszczył 60 grzywien za otrzymanie prawa miejskiego. Sporą sumę, bo 90 grzywien przekazał do kasy miasta w 1677 r. Jan Filipowicz, sędzia w 1695 r. Ostatnim rajcą przyjętym do magistratu Starego Miasta Braniewa w okresie przynależności Warmii do Rzeczypospolitej był Godfried Roßel, przybysz z Elbląga. Obywatelstwo otrzymał w 1762 r. za cenę 60 złotych (od 1738 r. stawki uiszczano w złotychkach).

Od połowy XVIII w. przy niektórych osobach widnieje adnotacja: Großbürger, tzn. większy obywatel. Takie większe obywatelstwo uzyskał np. Joseph Braun w 1745 r., Franz Heyde w 1752, Johann Schorn w 1759, czy Christian Heinrich Melchior w 1763. Trudno jednak ocenić, czy posiadanie większego obywatelstwa miało jakiegokolwiek praktyczne znaczenie. Wymienione osoby wcale nie zrobiły większej kariery niż ich koledzy o statusie obywatela „mniejszego”. A. Szorc, powołując się z kolei na J. Lilienthala, napisał, że podział na dwie grupy obywateli wprowadziła rada wspólnie z trzecim ordynkiem już w 1651 r., piwowarzy zaś mieli stanowić grupę pośrednią między wymienionymi kategoriami mieszczan⁵⁴.

Konkludując: łatwiej było zostać członkiem rady miejskiej osobie, która wywodziła się z braniewskiej rodziny o obywatelskim statusie.

Wiek nie stanowił chyba ważnego czynnika w uzyskaniu akcesu do magistratu. Niestety, datę urodzenia udało mi się ustalić zaledwie w przypadku 29 rajców (19% ogółu). Niemniej na podstawie tych danych można zaobser-

53 AAWO, Braniewo — magistrat, Matricula civium Braunsbergensium, kodeks nr 1; Amtsbuch, kodeks nr 6.

54 S. Achremczyk. A. Szorc, op. cit., ss. 111—112.

wować sporą rozpiętość wiekową rajców w momencie przyjęcia ich do rady. Jednak najwięcej osób (18) zostało rajcami w wieku od 31 do 40 lat. Najmłodszym nowo mianowanym rajcą (ok. 25 lat) został Joseph Bertram w 1765 r. i Anton Hanmann w 1749 r. Natomiast Anton Spohn w chwili przyjęcia do rady (w 1762 r.) liczył około 65 lat. Był on najstarszym nowo wybranym rajcą wśród przeanalizowanych przeze mnie osób. Zatem rozpiętość wiekowa między najstarszym i najmłodszym nowo wybranym członkiem magistratu wynosi około 40 lat.

Status obywatela otrzymywało się w nieco młodszym wieku. Wspomniany J. Bertram w momencie wpisu do prawa miejskiego liczył 18 lat, a np. Karl Kising miał 20 lat. Większość rajców obywatelstwo uzyskało w wieku do 35 lat.

Na pewno bardzo ważnym czynnikiem ułatwiającym akces do rady i awans w tymże organie władzy były koneksje i powiązania rodzinne (zob. dalej). Nie bez znaczenia pozostawał także majątek kandydata na rajcę. J. Lilienthal w swej pracy poświęconej historii magistratu Starego Miasta Braniewa pisał, że w radzie zasiadali zazwyczaj zamożni kupcy i piwowarzy, którzy znaczne majątki zawdzięczali nierzadko swym uzdolnieniom w sprawach ekonomicznych⁵⁵. Ta ogólna uwaga XIX-wiecznego historyka wydaje się uzasadniona, choćby ze względu na znaczenie gospodarcze Braniewa w czasach nowożytnych. Ponadto Lilienthal napisał, iż nie znalazł przykładów wskazujących na to, aby w magistracie zasiadali rzemieślnicy, bo zgodnie z prawem lubeckim rajcy nie wolno było trudnić się pracą ręczną, tj. rzemiosłem⁵⁶. Szczupłość informacji źródłowych nie pozwala mi obliczyć procentowego składu rady miejskiej według kryterium struktury zawodowej. Znani są natomiast pojedynczy rajcowie lub niekiedy całe ich rodziny o kupieckich tradycjach.

Handlem winem zajmowali się dwaj XVII-wieczni rajcy Christoph Schmidt i Andreas Ludwich⁵⁷. Suknem handlował Andreas Schwengel, sędzia z 1734 r.⁵⁸ Kupcem był także Godfried Röbel, rajca w XVIII stuleciu⁵⁹, czy Jakob Bartsch, burmistrz od 1612 r.⁶⁰ Z trudnienia się handlem znany był i to poza granicami Prus Franz Östreich. Prowadził on ożywione kontakty w Hamburgu, Amsterdamie, Londynie⁶¹. Braniewskim kupcem i armatorem był Georg Lunitz, kamlarz w 1772 r.⁶² Bogate tradycje kupieckie miały rodziny Hanmann i Schorn. Protoplastą młodszej gałęzi rodziny Hanmannów w Braniewie był Thomas Hanmann urodzony w 1648 r. jako młodszy syn burmistrza Pieniężna — Jakoba⁶³. Rajcą braniewskim został w 1678 r. Pokazny majątek zdobył dzięki zawartym małżeństwom (dwukrotnie), jak i wykorzystując sytuację wojny

55 J. Lilienthal, *Geschichte*, s. 7.

56 Ibidem, s. 6.

57 A. Poschmann, *Patriezierfamilie Schorn...*

58 Ibidem.

59 A. Poschmann, *Die Verwaltung*, s. 645.

60 P. Anhuth, *Die Familie des Johann Bartsch Bürgermeisters von Braunsberg*, ZGAE, 1906—1907, Bd. 16, ss. 325—326.

61 S. Fornaçon, *Braunsberger Segelschiffe und ihre Reeder von 1760 bis 1863*, ZGAE, 1987, s. 41.

62 Ibidem, ss. 38—39.

63 P. Anhuth, *Zur Geschichte der Familie von Hanmann*, UEH, 1923, nr 1; tenże, *Die Familie von Hanmann*, ZGAE, 1906—1907, Bd. 16, ss. 649—657.

północnej z lat 1700—1721, podczas której odkupił od rady Braniewa kilka folwarków⁶⁴. Także jego potomkowie byli kupcami: Anton Ignaz, zasiadający w radzie od 1725; Klemens, burmistrz w latach 1749—1772 oraz Anton, rajca od 1749 r. Dwaj ostatni prowadzili m.in. handel morski⁶⁵. Natomiast Schornowie zmonopolizowali w Braniewie handel winem. Przedstawiciele tej rodziny znaleźli się we władzach miasta w latach siedemdziesiątych XVII stulecia i funkcje rajcowskie sprawowali przynajmniej do roku 1772. Udało im się zainwestować w kilka domów handlowych. Obroty z handlu winem miały być bardzo wysokie⁶⁶. Ich firma jednak w 1765 r. zbankrutowała (m.in. wskutek wojny siedmioletniej)⁶⁷. Michał Schorn, pełniący wówczas urząd pana palowego, został zmuszony do zrzeczenia się mandatu rajcy. Pomimo iż ugodził się ze swoimi wierzycielami, rada miała opory, by przyjąć go na powrót do swego grona. Pomogło mu dopiero osobiste wstawiennictwo biskupa warmińskiego A. S. Grabowskiego⁶⁸.

W 1760 r. rada przyjęła dymisję jednego ze swych członków (prawdopodobnie chodzi o Petera Schwengela), który „popadł w ubóstwo”⁶⁹. Opisane incydenty świadczyłyby, że posiadanie majątku było warunkiem koniecznym przynależności do magistratu Braniewa.

O wykształceniu rajców braniewskich doby nowożytnej posiadamy jedynie fragmentaryczne wiadomości. Nie uważam jednak, aby wykształcenie decydowało w większej mierze o karierze rajcy. W Braniewie nie wystąpiło raczej takie zjawisko, jak np. w XVIII-wiecznym Gdańsku, gdzie tamtejszą radę i ławę zdominowała tzw. grupa uczonych mająca uniwersyteckie dyplomy⁷⁰.

Edukacja na poziomie średnim ułatwiona była dzięki funkcjonowaniu w Braniewie gimnazjum jezuickiego. W czasach nowożytnych cieszyło się ono dobrą opinią także poza granicami Warmii⁷¹. Na podstawie metryki przyjęć do braniewskiego gimnazjum za lata 1694—1776, opracowanej przez G. Lühra⁷², można ustalić, iż co najmniej 21 rajców rozpoczęło naukę w tej szkole. Ponadto placówkę tę ukończył Simon Wichmann, burmistrz w pierwszej połowie XVII w.⁷³ Drugie warmińskie gimnazjum istniało w Reszlu. Metrykę przyjęć do tej szkoły za lata 1631—1797 opracował także G. Lühr⁷⁴. Wynika z niej, że w reszelskim gimnazjum naukę pobierało przynajmniej siedmiu późniejszych członków braniewskiego magistratu, przy czym dwóch (Karl Kising i Thomas

64 F. Buchholz, *Beiträge zur Geschichte der ermländischen Familie von Hanmann*, ZGAE, 1936—1938, Bd. 26, s. 384; tenże, *Braunsberg*, ss. 162—163.

65 S. Fornaçon, *Braunsberger*, ss. 33—36.

66 A. Poschmann, *Patriezierfamilie Schorn*; F. Buchholz, *Braunsberg*, ss. 175—177.

67 Ibidem.

68 J. Lilienthal, *Geschichte*, s. 11.

69 Ibidem.

70 E. Cieślak, *Konflikty polityczne i społeczne w Gdańsku w połowie XVIII wieku*, Wrocław 1972, ss. 20—36.

71 S. Achremczyk, *Uczniowie kolegium jezuickiego w Braniewie w latach 1694—1776*, Komunikaty Mazursko-Warmińskie (dalej: KMW), 1982, nr 4.

72 *Die Schüler des Braunsberger Gymnasiums von 1694 bis 1776*, wyd. G. Lühr, w: *Monumenta Historiae Warmiensis*, Bd. 12, 2, Braunsberg 1934.

73 F. Buchholz, *Braunsberg*, s. 128.

74 *Die Schüler des Rösseler Gymnasiums, nach dem Album der marianischen Kongregation 1631—1797*, [wyd.] G. Lühr, ZGAE, 1904—1913, Bd. 15, 16, 17, 18.

Dobki) kontynuowało edukację i w kolegium w Braniewie. W innych przeanalizowanych przeze mnie metrykach nazwiska braniewskich rajców raczej nie figurują⁷⁵. O wykształceniu wyższym członków rady dysponujemy niestety bardzo skromnymi informacjami. Tylko w stosunku do ośmiu rajców pewny jestem, że odbyli oni studia wyższe. Wśród tej grupy znalazło się czterech doktorów medycyny (często owe tytuły widniały w źródłach, choćby księdze kiery), tj. Andreas Goldberger (w radzie od 1666 r.); Johann Fischer (rajca od 1700), który nauki na poziomie średnim pobierał w Warszawie, a studiował w Paryżu⁷⁶; Gabriel Schwang; Joseph Kampf (1747—1772), który studia odbył w Lipsku i Erfurcie⁷⁷. Fischer, Schwang i Kampf byli zatrudnieni na etacie miejskiego lekarza i za pracę tę pobierali wynagrodzenie⁷⁸. Doktorzy medycyny cieszyli się w Braniewie szczególnym poważaniem (określano ich często ekscelejncjami) i pewnymi przywilejami przysługującymi wyłącznie burmistrzom, np. pierwszeństwo podczas wesel, procesji itp.⁷⁹.

Trzy osoby ukończyły studia prawnicze: Franz Zahn w Królewcu⁸⁰; Franz Östreich, także był absolwentem uniwersytetu królewieckiego oraz Anton Joseph Hanmann (od 1749 w radzie), który studiować miał w Pradze⁸¹. W przypadku Christiana Heinricha Melchiora (1765—1772) istnieje tylko wzmianka o odbytych studiach⁸².

Niska liczba danych o studiach rajców niekoniecznie świadczy o braku zainteresowania i woli zdobycia wyższego wykształcenia. W wielu przypadkach niemożliwa jest identyfikacja i powiązanie nazwisk osób wpisanych do metryk uniwersyteckich z członkami braniewskiej rady. Przede wszystkim metrykalne zapisy nie zawsze precyzują informacje o pochodzeniu studenta, jedynie ograniczają się do podania regionu, np. Warmia, Prusy. Dlatego studia niektórych osób pozostają tylko w sferze przypuszczeń. Być może na uniwersytecie w Krakowie studiowało dwóch rajców z XVII w.: Andreas Hanmann i Georg Wichmann⁸³. Ponadto nie wszystkie metryki uniwersyteckie zachowały się. Istnieje prawdopodobieństwo, iż część rajców mogła studiować w Wilnie, na jezuickim uniwersytecie katolickim. Najbliższy uniwersytet w Królewcu był protestancki i katolikom z Warmii nie wypadało raczej tam pobierać nauk.

Jeżeli wszelkie uzyskane przeze mnie dane o edukacji rajców odniosę tylko do wieku XVIII, to wynika stąd, że na 50 osób przyjętych do rady Starego Miasta

75 Przeanalizowałem metrykę elbląską: *Die Matrikel des Gymnasiums zu Elbing (1598—1786)*, [wyd.] H. Abs, Danzig 1944; chełmińską: *Album uczniów chełmińskiego gimnazjum akademickiego 1692—1810*, red. Z. Nowak, P. Szafran, Warszawa 1975; gdańską: *Księga wpisów uczniów gimnazjum gdańskiego 1580—1824*, red. Z. Nowak, P. Szafran, Warszawa 1974.

76 *Bibliotheca Warmiensis*, Bd. I, w: *Monumenta Historiae Warmiensis*, Bd. IV, Braunsberg und Leipzig 1872, s. 285.

77 *Studenten aus Ost- und Westpreußen an ausserpreußischen Universitäten von 1815*, [wyd.] H. Kenkel, w: *Sonderschriften des Vereins für Familienforschung in Ost- und Westpreussen*, Hamburg 1981, Nr. 46.

78 *Bibliotheca Warmiensis*, Bd. 1, s. 285.

79 J. Lilienthal, *Geschichte*, s. 13.

80 *Die Matrikel der Albertus—Universität zu Königsberg i Pr.*, [wyd.] G. Erler, Bd. 1, Leipzig 1910; Bd. 2, 1911/12; Bd. 3, 1917.

81 S. Fornaçon, op. cit., s. 36.

82 A. Poschmann, *Die Verwaltung*, s. 643.

83 *Studenten aus Ost- und...*

Braniewa, poczynając od roku 1700, przynajmniej 28 (56%) posiadało wykształcenie gimnazjalne, a wśród nich siedmiu (14%) cieszyło się dyplomem szkoły wyższej. Z owych 28 wykształconych rajców sześciu awansowało na urząd burmistrza prezydującego (na 11 pełniących tę funkcję w XVIII w.). Dwóch burmistrzów ukończyło uniwersytet: Joseph Kampff i Franz Ostreich. Obaj byli także wychowankami braniewskiego gimnazjum.

W XVIII stuleciu rada z 1752 r. miała chyba największy odsetek wykształconych rajców. Oto na 12 członków magistratu aż 11 (91%) ukończyło szkołę na poziomie średnim, w tym trzy osoby studia. Wszyscy burmistrzowie z tego roku mieli wykształcenie gimnazjalne. W radzie z 1735 r. 10 osób (tj. 77%) pobierało nauki w gimnazjum, a w radzie z 1744 — dziewięć osób (75%). Natomiast w magistracie z lat 1768—1772, składającym się z 13 rajców, 10 z nich (77%) kształciło się w gimnazjach. Dwóch burmistrzów z tego okresu posiadało dyplom uniwersytecki.

Podsumowując, można stwierdzić, że wykształcenie na pewno nie było warunkiem *sine qua non* przynależności do rady Starego Miasta Braniewa. Również nie istnieje duża zależność między zdobytym wykształceniem a awansem na bardziej intratne stanowiska (spośród siedmiu XVIII-wiecznych rajców ze studiami wyższymi tylko dwóch zostało burmistrzami). Ta uwaga nie dotyczy oczywiście pisarzy miejskich. W latach 1716—1772 odnotowałem pięć osób sprawujących urząd sekretarza (czterech z nich awansowało do godności rajcy)⁸⁴. Wszyscy ukończyli gimnazjum, a na pewno trzech spośród nich także uniwersytet. Absolwentem wydziału prawnego uczelni w Królewcu był ostatni pisarz rady Starego Miasta Martin Poschmann, który nie zdążył już awansować do magistratu w okresie przynależności Braniewa do Rzeczypospolitej⁸⁵.

W braniewskiej radzie zasiadały głównie osoby o niemiecko brzmiącym nazwisku. Tylko trzech członków magistratu nosiło polskie nazwiska: Bolesław i Dawid Matakowscy oraz Jan Filipowicz, rajcowie z drugiej połowy XVII w. Sytuacja ta wiązała się zapewne z podziałem językowym i narodowościowym Warmii⁸⁶, jak i ograniczeniami w uzyskaniu przez cudzoziemców obywatelstwa miejskiego⁸⁷. Jeśli chodzi o skład wyznaniowy, to nie ulega wątpliwości, że rajcami byli katolicy, pomijając drobny epizod z okresu reformacji na Warmii⁸⁸. Zresztą osoba ubiegająca się nawet o nadanie obywatelstwa powinna urodzić się jako dziecko ślubne i być wyznania katolickiego⁸⁹.

Na podstawie badań mogę stwierdzić, iż jednym z najważniejszych kryteriów decydujących o przynależności do magistratu Starego Miasta Braniewa, jak i czynników mających wpływ na karierę rajcy, były koneksje rodzinne. Przede wszystkim o awansie do rady decydowało pokrewieństwo kandydata z patryc-

84 Pisarze Starego Miasta Braniewa w latach 1716—1772 to: Thomas Dobki przynajmniej od 1716 do 1724; Andreas Ignaz Parzau 1724—1738; Franz Ostreich 1738—1751; Christian Heinrich Melchior 1752—1766; Martin Poschmann 1767—1772.

85 A. Poschmann, *Die Verwaltung*, s. 633.

86 J. Jasiński, *Świadomość narodowa na Warmii w XIX wieku*, Olsztyn 1983, ss. 24—25.

87 J. Lilienthal, *Die städtische Verwaltung*, NPPB, Bd. 1, s. 183.

88 S. Achremczyk, A. Szorc, op. cit., ss. 57—69.

89 J. Lilienthal, *Die städtische Verwaltung*, NPPB, 1852, Bd. 1, s. 183.

juszowskimi rodzinami rajców. Duże znaczenie miało ponadto powinowactwo wynikające z zawarcia związków małżeńskich, a także innego rodzaju koligacje.

154 rajców zasiadających w braniewskim magistracie w latach 1600—1772 nosiło 70 różnych nazwisk. Z podanej liczby można wyróżnić grupę 29 nazwisk, do której należało przynajmniej dwóch rajców o identycznym brzmieniu nazwiska. Ze względu na brak niezbędnych źródeł trudno ustalić, czy wszystkie osoby noszące to samo nazwisko były ze sobą spokrewnione i czy w każdym przypadku tworzyły rodziny. Mimo to zamiast określenia „grupa 29 nazwisk” posłużę się pojęciem — rodzina. Z owych 29 rodzin wywodziło się 113 rajców, tj. ponad 73% ogółu. Najwięcej rodzin bo 11, było takich, które miały po dwóch przedstawicieli w magistracie, a na drugim miejscu znalazło się siedem rodzin z trzema członkami w radzie. Natomiast rodzina Hintz w badanym okresie miała aż 11 reprezentantów w najważniejszym organie władzy miejskiej. Z kręgu tychże 113 rajców aż 23 sięgnęło po godność burmistrza prezydującego (74% ogółu). Tylko 11 rodzin miało swych przedstawicieli w magistracie wyłącznie w XVII w. 15 rodzin miało swych członków w radzie zarówno i w XVII i w XVIII stuleciu; dały one łącznie 72 rajców, z tego 38 swoje funkcje pełniło tylko w XVII w., siedmiu rajców sprawowało urzędy na przełomie stuleci, a 27 tylko w wieku XVIII. Zaledwie trzy rodziny swych przedstawicieli (dokładnie sześciu rajców) miały jedynie w XVIII stuleciu.

Przytoczone dane pozwalają stwierdzić, że:

- a) w stuleciu XVII 80 rajców, na 104 przyjętych do rady przed 1700 r., należało do rodzin mających więcej niż jednego przedstawiciela w magistracie,
- b) w wieku XVIII 33 rajców, na ogólną liczbę 50 przyjętych począwszy od roku 1700, wywodziło się z tychże rodzin,
- c) najwięcej, bo 18, było rodzin, które miały swoich członków w obu analizowanych stuleciach,
- d) 11 rodzin XVII-wiecznych nie miało już swych reprezentantów w radzie XVIII w.

Nie można stąd jednoznacznie wnioskować i przesądzać o zjawisku starzenia się elit w Starym Mieście Braniewie w badanym okresie (istniała jedynie tendencja do częściowej wymiany elit). Dwa stulecia to za krótki odcinek czasu, aby takie zjawisko zaobserwować. Ponadto 11 rodzin XVII-wiecznych dało w sumie 35 rajców, a to stanowi nieco ponad 22% ogółu.

Do znacznych rodzin, które nie posiadały już swych przedstawicieli we władzach miasta XVIII stulecia, należy m.in. rodzina Kirstenów (siedmiu rajców w XVII w.). W magistracie zasiadała od 1526 do 1690 r.⁹⁰ Z tego kręgu wywodzi się dwóch burmistrzów: Matheus (1624—1655) i Michael (1677—1690). Z kolei rodzina Wichmannów stanowiska w radzie sprawowała od 1490 do 1660 r.⁹¹ Z jej szeregów rekrutowało się w XVII w. czterech rajców, w tym dwóch burmistrzów. Także rodzina Eisenbletterów (trzech rajców, w tym jeden burmistrz) i Möllerów (trzech rajców i jeden burmistrz) nie miała swych przedstawicieli w magistracie XVIII w.

⁹⁰ J. Lilienthal, *Geschichte*, s. 7.

⁹¹ Ibidem.

Mała liczba (trzy) nowych XVIII-wiecznych rodzin (Bertram, Kampff, Kärpen) wiąże się poniekąd z faktem niższej liczby rajców tym stuleciu. W latach 1700—1772 przez radę przewinęło się 59 rajców, a w latach 1600—1672 około 76 rajców. Wynika to ze zmniejszenia się liczby członków rady z 16 osób w pierwszej połowie XVII w. do 11—13 osób w wieku XVIII.

Z analizy rajców przyjętych do magistratu w latach 1700—1772 wynika⁹², że 24 z nich (blisko 50%) wywodzi się po mieczu z rodzin braniewskich rajców. Dodatkowo osiem osób nim uzyskało akces do rady było spowinowaconych lub spokrewnionych w inny sposób (np. po kądzieli) z członkami rady. Reasumując — 32 osoby (64%) były skoligacone z rajcami braniewskimi jeszcze przed swym wstąpieniem do rady. Ponadto uwzględnić można Ertmanusa Dromlera, który wywodził się z rodziny burmistrza, tyle że z Pieniężna. Liczba członków rady skoligaconych z rodzinami rajców (uwzględnione są jedynie osoby skoligacone jeszcze przed wstąpieniem do rady) przedstawia się następująco: w latach 1700—1725 pozostawało skoligaconych 13 (59%) osób; 1725—1750 — 19 (80%) i w latach 1750—1772 — 16 (ponad 80%) osób.

Okazuje się, iż w drugiej połowie XVIII w. koneksje rodzinne bardziej decydowały o przyjęciu do rady niż w początkach tego stulecia. 16 osób (na 20) skoligaconych z rodzinami rajców w latach 1750—1772 to bardzo duży odsetek.

J. Lilienthal pisał, iż prawo lubeckie zabraniało zasiadania w radzie w tym samym czasie ojcu i synowi, czy dwóm rodzonym braciom. Autor stwierdził ponadto, iż nie znalazł przykładów naruszających owe przepisy⁹³. Uważam, że opisana zasada obowiązywała jeszcze w XVII i XVIII w. Świadczy o tym choćby prawidłowość wstępowania do rady osób spokrewnionych ze sobą w linii prostej lub bocznej do trzeciego stopnia⁹⁴. I tak w 1725 r. z magistratu odszedł Thomas Hanmann i dopiero w tym roku wybrany do rady został jego syn Anton Ignaz. Ten z kolei zrezygnował z członkostwa w 1741 r. i wówczas akces do rady otrzymał jego trzydziestopięcioletni brat Klemens. Analogiczna sytuacja miała miejsce w przypadku rodziny Schornów. Oto w 1733 r. umiera burmistrz Heinrich Schorn. Jego ponadczterdziestoletni syn Heinrich status rajcy uzyskał w następnym roku i swoje funkcje pełnił do 1758 r., ale już w 1759 r. rajcą został rodzony brat Heinricha — Michael. W wieku ponad czterdziestu lat rajcą został Anton Ludwich w 1733 r. Akces do magistratu umożliwiła mu z pewnością dopiero śmierć ojca — Andreasa (około 1732 r.).

Zdarzało się natomiast, że w tym samym czasie w braniewskiej radzie zasiadały osoby spokrewnione ze sobą począwszy od trzeciego stopnia w linii bocznej. Na przykład w 1772 r. w magistracie rajcami byli jednocześnie Klemens Hanmann i Anton Joseph Hanmann (pierwszy był stryjem drugiego) oraz Michael Schorn i jego bratanek Johann Schorn. W radzie z roku 1760 zasiadał jednocześnie teść (Karl Kising) i zięć (Franz Heyde). W 1750 r. w magistracie pracowali dwaj szwagrowie (Heinrich Schorn i Franz Bertram). W wykazie członków rady z 1600 r. figuruje trzech Kirstenów (Thomas, Matheus i Georg).

⁹² Badania przeprowadziłem tylko w stosunku do osób, których pokrewieństwo lub powinowactwo dało się udokumentować na podstawie źródeł lub literatury.

⁹³ J. Lilienthal, *Geschichte*, s. 7.

⁹⁴ Terminologia stopni pokrewieństwa według prawa rzymskiego.

W 1637 r. zasiadało dwóch Protmannów (Michael i Georg); w 1654 r. dwóch Möllerów (Peter i Jakob), dwóch Follertów (Georg i Andreas) i trzech Schmidtów (Christoff, Andreas i Peter). Być może wymienione osoby o tym samym nazwisku także były ze sobą spokrewnione.

A oto inne przykłady świadczące o rodzinnych koneksjach. W radzie z roku 1717 przynajmniej sześciu jej członków wywodziło się po mieczu z rodziny rajców braniewskich, a Thomas Hanmann to syn burmistrza Pieniężna. Podobnie co najmniej sześciu członków magistratu z 1728 r. pochodziło z rodziny rajców, a Franz Zahn został zięciem rajcy Johanna Ludwicha na trzy lata przed swym akcesem do rady.

W roku 1735 rada liczyła 13 członków; sześć osób miało przodków rajców po mieczu, 1 osoba (Karl Kising) to wnuk po kądzieli burmistrza Johanna Littau; Heinrich Schorn to zięć zmarłego już Georga Lunitza, a Johann Harrasch to zięć byłego rajcy Andreasa Schultza. W magistracie z roku 1744 aż 10 osób (na 13) w różny sposób było skoligaconych z rodzinami rajców.

*Tabela 1. Wykaz ważniejszych rodzin rajców w XVII i XVIII w.**

Rodziny rajców	Liczba rajców burmistrzów	Okres zasiadania w radzie	Liczba lat w radzie
Bertramą	2	1738—1772	ok. 25
Harrasch	2	1697—1749	min. 17
Kampff	2(1)	1718—1772	43
Kärpen	2	1713—1752	23
Maaß	2	1637—1666	ok. 22
Eisenbletter	3 (1)	1600—1675	min. 31
Holtzą	3 (1)	1643—1699	min. 30
Lunitz	3	1689—1772	min. 52
Hanmann	4 (1)	1678—1772	94
Wichmann	4 (2)	1600—1660	ok. 46
Ludwich	5 (1)	1629—1742	ok. 71
Schorn	5 (2)	1673—1772	80
Follert	6 (2)	1600—1743	ok. 95
Kirsten	7 (2)	1600—1690	ok. 86
Hintz	11 (1)	1600—1751	min. 118

* uwzględniono tylko te rodziny, których pokrewieństwo członków jest bezsprzecznie prawdopodobne.

Najwięcej przedstawicieli, bo 11, miała w radzie w XVII i XVIII w. rodzina Hintzów. Jej członkowie pracowali w magistracie przez minimum 118 lat. Swoje funkcje mieli pełnić już od 1575 r.⁹⁵ Drugie miejsce w tej dziedzinie zajmuje rodzina Follertów: 95 lat na urzędach i 6 rajców. W podobnej sytuacji znalazła się rodzina Hanmannów: 94 lata w radzie, 4 rajców. Również wysoko uplasowała się rodzina Kirstenów. Miała ona 7 reprezentantów (w tym dwóch burmistrzów), którzy swoje urzędy sprawowali w XVII w. około 86 lat; w radzie mieli zasiadać od 1526⁹⁶. Z kolei Schornowie mieli w radzie 5 przedstawicieli (w tym dwóch burmistrzów), którzy w sumie pracowali w magistracie przez 80 lat.

95 J. Lilienthal, *Geschichte*, s. 7.

96 Ibidem.

Jakob Lilienthal, dając zarys historii braniewskiego magistratu, napisał, że nowo wybrany rajca otrzymywał najpierw mniej ważne urzędy, takie jak stawowy, mostowniczy, cegielniczy, zastawnik (Pfandherr), prowizor studni, czy szef urzędu młyńskiego. Powierzone stanowiska miał piastować od roku do trzech lat, a zdarzało się, że i dłużej. Jednocześnie przez udział w sesjach rady rajca zaznajamiał się ze sprawami trudniejszymi, a szczególnie z prawem miejskim, stąd później następował awans na młodszego asesora sądu, potem kamlarza, starszego asesora, a na kolejnej kierze na urząd sędziego⁹⁷. Kolejność awansu przedstawiona przez tego autora nie była jednak regułą. Według moich ustaleń istniały różne typy karier. Problem ten należy rozpatrywać raczej indywidualnie, dla każdego rajcy z osobna, a nie w kategoriach zbiorowości.

Dzięki zachowanym źródłom dość dokładnie można przeanalizować awans do urzędów w sądownictwie Starego Miasta Braniewa⁹⁸. W okresie od 1600 do 1772 r. przynajmniej 109 osób pełniło urząd sędziego. Oznacza to, że ponad 70% wszystkich członków rady miejskiej parało się przez pewien czas wymiarem sprawiedliwości. Odsetek sędziów będzie większy, jeżeli dane odniesiemy do wieku XVIII: 41 osób, czyli 82% XVIII-wiecznych rajców stało na czele sądownictwa. Prawie wszyscy, zanim objęli to stanowisko, wcześniej pełnili urząd młodszego i starszego asesora. Wyjątkiem jest Peter Lemke (sędzia w 1661 r.) i Christian Heinrich Melchior (sędzia w 1767 r.). Zwykle przejście z asesora młodszego na starszego, a potem sędziego następowało w odstępstwie roku, niekiedy dwóch lat.

Rajcowie na objęcie stanowiska sędziego czekali od roku do 10 lat. Najkrócej (rok) na funkcję sędziego czekał Franz Bertram, Andreas Hintz i Franz Koch, rajcy z XVII w., najdłużej — 10 lat Franz Östreich (przyjęty do rady został w 1744, ale do 1751 r. pełnił urząd pisarza), a także Georg Lunitz (rajca od 1738 r.), Thomas Hanmann i Venzeslaus Schulz — po dziewięć lat. Niemniej aż 79% badanych osób na stanowiska sędziego oczekiwało w przedziale od roku do 5 lat.

Na 71 sędziów w latach 1655—1772, dokładnie 43 (ponad 60%) swój urząd pełniło tylko raz w całej karierze rajcowskiej. Spora część członków rady (28%) dwa razy objęła przewodnictwo w sądzie. Dwie osoby i to w XVIII stuleciu piastowały stanowiska sędziego pięciokrotnie, byli to Andreas Weinreich i Johann Jakob Lemke.

Powyższe dane mogą świadczyć o tym, że funkcja sędziego nie była wcale intratnym urzędem. Stanowiła raczej obowiązkowy element (szczebel) w karierze rajcy. Podlegała zresztą wymianie personalnej co roku (tylko jeden raz, a mianowicie w latach 1698—1699, Johann Lehsmann sprawował urząd sędziego przez dwie kolejne kadencje).

Wydawać by się mogło, iż pełnienie funkcji sędziego wymagało niezbędnych kwalifikacji, m.in. prawniczych. Trudno jednak uwierzyć, aby 70% rajców posiadało odpowiednie wykształcenie w tej dziedzinie. Zapewne potrzebną wiedzę nabywali oni na ogół w toku praktyki, jak i korzystali również z podstawowych kompendiów prawniczych.

⁹⁷ Ibidem, s. 17.

⁹⁸ AAWO, Braniewo — magistrat, kodeks nr 2.

Szczytem w karierze rajcy był awans na burmistrza prezydującego. Na 154 rajców zasiadających w braniewskim magistracie w latach 1600—1772, 31 sięgnęło po tę najwyższą godność⁹⁹. Liczba 31 prezydujących burmistrzów oznacza, że tylko co piąty członek rady (blisko 20% ogółu) sprawował najwyższe, a przy tym najbardziej intratne stanowisko we władzach Starego Miasta Braniewa. Na ów wynik wpłynął fakt, iż funkcja burmistrza była dożywotnia. Kto raz uzyskał tę godność, w zasadzie piastował ją do śmierci, a na odbywającej się co roku kierce następowała tylko wymiana zajmowanego miejsca wśród trójki urzędujących burmistrzów.

Odnotowano trzy wypadki, kiedy osoba będąca burmistrem utraciła swój urząd. I tak w roku 1624 Jakob Bartsch zrezygnował z członkostwa w magistracie po to, by móc osiąść w zakupionych przez siebie dobrach Bażyny i Krosno¹⁰⁰. Nietypowy jest przypadek Christoffa Schmidta, który burmistrem był w 1629 r., pomimo że w radzie pozostał do lat pięćdziesiątych XVII w. Natomiast Lukas Schultz, co najmniej czterokrotny burmistrz prezydujący (ostatni raz w 1646 r.) — został w roku 1657 odwołany i pozbawiony mandatu w magistracie, a to z powodu niestawiania się na sesje rady do ratusza¹⁰¹. Jego absencję tłumaczyć można sędziwym wiekiem. Do chwili dymisji Schultz zachował jednak godność burmistrza. Widocznie pozostałych dwóch burmistrzów nie radziło sobie z ogromem obowiązków, skoro w 1656 r. powołano Georga Follerta (jako czwartego) do tego urzędu.

W pozostałych wypadkach koniec sprawowania funkcji burmistrza łączy się z cezurą końcową zasiadania w radzie, co oznaczało najprawdopodobniej zgon danej osoby. Uwaga powyższa nie dotyczy jedynie burmistrzów z roku 1772, tj. Josepha Kampffa, Klemensa Hanmanna i Franza Östreicha. Dalsze pełnienie zajmowanego stanowiska przerwane zostało zaborem Warmii przez Prusy i zmianą ustroju władz miejskich.

Dla wszystkich burmistrzów można ustalić przybliżoną datę przyjęcia do prawa miejskiego i wejścia w skład rady.

Z dokonanych obliczeń wynika, że czas oczekiwania na funkcję burmistrza prezydującego rozciąga się na okres od roku do 24 lat. Najczęściej obejmowano ten urząd po 11—15 latach zasiadania w radzie. W 1695 r. miał miejsce przypadek, kiedy to nowo wybrany rajca, Andreas Holtz, natychmiast został zastępcą burmistrza, a w następnym roku objął już przewodnictwo w magistracie. J. Lilienthal stwierdził, że jeszcze w 1759 i 1762 r. osoba nowo wybrana została wiceburmistrem¹⁰². W tych wypadkach chodzi jednak nie o nowo mianowanych rajców tylko o nowo wybranych do urzędu burmistrzowskiego. Po prostu Franz Östreich w 1759 i Joseph Kampff w 1762 awansowali na zastępcę burmistrza z pominięciem najmłodszego (trzeciego) urzędującego

99 Dane wyłącznie na podstawie księgi kierey. Być może w czasie szwedzkiej okupacji Braniewa w latach 1626—1636 funkcję burmistrza sprawowali Andreas i Johann Hintz, a Michael Protmann na krótko został burmistrem w 1638, po śmierci Simona Wichmanna. Jednak ze względu na brak potwierdzenia tych danych w analizowanych przeze mnie źródłach, wspomnianych nazwisk nie uwzględniłem w statystyce.

100 J. Lilienthal, *Geschichte*, ss. 8—11.

101 Ibidem, s. 11.

102 Ibidem, s. 18.

burmistrza. Najdłużej, bo 24 lata na godność prezesa rady czekał Andreas Follert (w magistracie od 1711).

Rajcowie w momencie awansu na najwyższy urząd w radzie nie byli osobami młodymi. Niestety, tylko dla siedmiu burmistrzów znane są ich daty urodzenia. Niemniej z tych informacji wynika, że w chwili objęcia kierownictwa w magistracie liczyli oni od 43 (Klemens Hanmann) do 54 lat (Heinrich Schorn urodzony w 1693). Osoba, która awansowała na urząd prezydującego burmistrza, pełniła tę funkcję od 1 do 12 razy, ale ogólnie w trójce burmistrzów zasiadała od roku do 26 lat. Rekordzistą w tej dziedzinie był Andreas Lube — 12 kadencji przez około 26 lat i Krispin Eisenbletter — 11 kadencji przez 26 lat pełnienia obowiązków burmistrza. Przez rok stanowisko prezesa burmistrzów sprawowali Christoff Schmidt (1629), Andreas Schultz (1711) i Lukas Schultz (1715 r.).

Warto przy tym zauważyć, że czas zasiadania w radzie osoby, która uzyskała godność burmistrza, wynosił od 5 do 42 lat. Górną granicę osiągnął Lukas Wagner (w radzie od roku 1567) i Krispin Eisenbletter (w radzie od 1583 r.).

Na 11 burmistrzów, którzy akces do magistratu uzyskali po 1700 r., przynajmniej sześciu ukończyło gimnazjum (w Braniewie albo w Reszlu).

4. Drogi kariery w radzie w XVIII stuleciu

Na podstawie miejskiej księgi Aratsbuch¹⁰³, prowadzonej w latach 1716—1772, przeanalizowałem kariery 40 rajców przyjętych do rady po roku 1710. Z owej analizy wynika, że aż 38 (95%) osób w swej karierze zawodowej sprawowało urząd asesora sędziego. Wydaje się zatem, że to stanowisko było obowiązkowe dla rajców i to w pierwszych latach działalności w radzie. Sprawowane było albo przez jedną kadencję lub przez dwie—trzy kadencje. Większość asesorów uzyskała awans na sędziego.

Znacznie mniej rajców, bo dokładnie 26 (65%) sprawowało funkcję asesora wetowego. Urząd ten również był pełniony przez jedną lub dwie—trzy kadencje i to w początkowym okresie działalności w magistracie. Nie wszyscy, bo tylko dziewięciu asesorów sądu wetowego awansowało na przewodniczącego tej instytucji. Zresztą przejście nie następowało natychmiastowo, tylko zazwyczaj po kilku latach. Przykładowo kierownictwa wety nie objął Peter Schwengell, trzykrotny asesor tego urzędu w latach 1756—1758, czy Anton Spohn, asesor w latach 1762—1764. Siedem osób zostało panami wetowymi z pominięciem funkcji asesora. Niska liczba osób sprawujących urząd wetowego w stosunku do jego asesorów może wynikać z faktu, że stanowisko wetowego osiem razy piastował Andreas Follert w latach 1720—1732, a ponad dwudziestokrotnie Andreas Weinreich w latach 1736—1768. Ten ostatni kierownictwo w sądzie wetowym objął (z pominięciem funkcji asesora) w jedenastym roku swej działalności w magistracie.

Także obowiązkowe dla rajców wydają się stanowiska mostowniczego i prowizora pól. Zasiadało na nich ponad 60% rajców, w większości u progu swej

103 AAWO, Braniewo — magistrat, Amtsbuch, kodeks nr 5.

kariery zawodowej pełniąc owe funkcje najczęściej przez jedną do trzech kadencji. Podobnie było z urzędem nadzorcy stróży.

Ponad 77% rajców przewinęło się przez stanowisko prowizora pastwisk dla koni (Roßgartenherr). Co prawda większość osób sprawowała tę funkcję tylko przez jedną kadencję, ale nie było reguły, jeśli chodzi o czas objęcia tego urzędu. Sprawowano go po raz pierwszy i w drugim lub trzecim roku pracy w radzie (4 rajców), jak i od czwartego do ósmego roku, ale zdarzało się, że i później (np. Georg Lunitz — w 17 roku zasiadania w radzie).

Niełatwo było awansować na urząd kamlarza. Sprawowanie tej funkcji niewątpliwie było intratnym zajęciem. Na stanowisko kamlarskie należało poczekać średnio od czterech do ośmiu lat, a czasami i dłużej (np. Karl Kising dopiero po 12 latach zasiadania w radzie został kamlarzem, a Franz Bertram po 13 latach). 18 rajców (45%) uzyskało dostęp do godności kamlarza. Większość z nich miała już za sobą praktykę sędziowską (siedem osób bezpośrednio przeszło ze stanowiska sędziowskiego na kamlarskie) i doświadczenia w zarządzaniu sprawami finansowymi (prowizor miejskiej kasy, czy poborca akcyzy).

Z wyjątkiem pana bartnego kamlarz nie piastował w zasadzie jednocześnie innych stanowisk. Urząd ten w większości przypadków nie był poddawany wymianie personalnej na dorocznej kierce. W latach 1734—1739 kamlarzem był Anton Ignaz Hanmann, w latach 1744—1746 jego rodzony brat Klemens, później syn Antona Ignaza — Anton Joseph Hanmann. Ponad dziewięciokrotnie urząd kamlarza sprawował Georg Lunitz (w latach 1750—1772). Dla połowy rajców stanowisko kamlarza było jednym z ostatnich w zawodowej karierze. Sześciu kamlarzy awansowało do godności burmistrza (trzech bezpośrednio).

Blisko 50% członków rady miało okazję zająć się miejskimi młynami; 40% cegielnią, a ponad 42% mogło poznać tajniki pracy palowego i tyleż samo — prowizora browarów i słodowni. Niewielu rajców, bo tylko 14 zarządzało miejską kasą, a jeszcze mniej — 12 (30%) mogło wykazać się swoimi umiejętnościami w pobieraniu akcyzy. Stanowiska te zresztą sprawowane były kilkakrotnie przez jedną osobę, np. prowizorem kasy sześć razy był Johann Lunitz w latach 1720—1725, a ośmiokrotnie Anton Joseph Hanmann w latach 1762—1772. Osiem razy akcyzę pobierał Andreas Hintz (w latach 1739—1748) i tyle samo Joseph Braun (1755—1764). W latach 1726—1737 poborcą akcyzy był Andreas Ignaz Parzau. Co prawda do rady wstąpił on dopiero w 1734 r., ale od 1724 do 1738 r. piastował etat pisarza.

W badanym okresie ośmiu członków awansowało do godności burmistrza prezydującego. Wszyscy z nich mogli się poszczycić pokaźnym dorobkiem zawodowym. Heinrich Schorn (w radzie od 1734 r.) nim sięgnął po urząd burmistrza zdążył przejść przez 14 różnych stanowisk, a Joseph Kampff i Karl Kising mieli za sobą około 12 sprawowanych urzędów. Jedynie zasługi Klemensa Hanmanna wydają się niewielkie — pięć stanowisk. On jednak został burmistrzem już w ósmym roku zasiadania w radzie. Jedynie dwóch burmistrzów pełniło wcześniej funkcję pisarza: Thomas Dobki w latach 1716—1724 i Franz Östreich w latach 1738—1751.

Na 40 badanych rajców w XVIII w., blisko połowa zasiadała w radzie przez

okres od 6 do 20 lat i sprawowało średnio od 11 do 16 urzędów. 10 rajców w najważniejszym organie władzy pracowało od roku do pięciu lat. Najdłużej, bo 46 lat zasiadał w magistracie Andreas Weinreich (w latach 1726—1772).

Istnieje pewien stosunek zależności (dodatnia korelacja) między liczbą wysłużonych lat w radzie miejskiej a karierą rajcy. Im dana osoba dłużej cieszyła się statusem członka rady, tym jej możliwości zrobienia kariery były większe. Przez 34 lata pracował w magistracie Georg Lunitz (1738—1772) i zdołał przejść przez około 14 różnych stanowisk, a z kolei Karl Kising przez 31 lat pracy piastował około 15 funkcji.

Na drugim biegunie pozostaje np. Dawid Schultz. Przez pięć lat zasiadania w radzie zdążył być jedynie asesorem sędziego, pana wetowego i przełożonym stróży. W podobnej sytuacji znalazł się Andreas Brietus — w ciągu trzech lat pełnił urząd asesora (sędziego i wety), mostowniczego i zarządcy pól.

Ciekawą karierę zrobił Andreas Hoffman. Pomimo iż w radzie zasiadał siedem lat, przeszedł przez 14 stanowisk. Rekordzistą okazał się jednak Johann Harrasch, który pełnił 18 funkcji w ciągu 14 lat.

Reasumując dotychczasowe rozważania, bez wątpienia można stwierdzić, iż wśród głównych czynników, które decydowały o przynależności do elity władzy Starego Miasta Braniewa, było m.in. posiadanie odpowiedniego majątku. Rajcami zostawali głównie bogaci kupcy. Ponadto w kręgu członków magistratu istniała tendencja do zdobywania wykształcenia. Jednak o awansie decydowały przede wszystkim koneksje rodzinne. Zjawisko to nasiliło się zwłaszcza w XVIII wieku. Wykryształizowały się nawet pojedyncze rodziny o bogatych tradycjach sprawowania władzy.

Rodzinne powiązania ułatwiały również karierę już w samej radzie. Osoba, która miała oparcie w krewnych lub powinowatych — rajcach, obecnych lub byłych, z większym prawdopodobieństwem mogła uzyskać najbardziej zaszczytne stanowisko w Braniewie, tzn. godność burmistrza.

Aneks*

Rajcy Starego Miasta Braniewa w latach 1600—1772

Lukas Wagner — w radzie od 1567; asesor sędziego w 1569, 1577; sędzia 1570; prezydujący burmistrz w l. 1580—1607; uczestniczył w sejmiku warmińskim w 1588 i 1589.

Peter Schultz — od 1570 w radzie; asesor sędziego w l. 1574—1599; sędzia w 1575, 1588, 1601 i 1603.

Bartel Protmann — w radzie od 1571; asesor sędziego w 1575, 1583, 1590, 1602; sędzia w 1576, 1584, 1591; kamlarz w 1600. Zmarł w 1629, ale z magistratu wystąpił kilkanaście lat wcześniej.

* Aneksu nie opatrzyłem przypisami, które odnoszą się bezpośrednio do informacji pochodzących z analizowanych przeze mnie źródeł archiwalnych (AAWO, Braniewo — magistrat, kodeksy nr 1, 2, 5, 6, 7), jak i metryk przyjęć do szkół (por. przyp. 72, 74, 77, 80). Wiadomości o uczestnictwie rajców na sejmiku warmińskim zaczerpnąłem z: D. Bogdan, *Sejmik warmiński w XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, Olsztyn 1994. Natomiast informacje o przyznaniu niektórym rajcom tytułu patrycjuszowskiego pochodzą z: *Chronik der Stadt Braunsberg bis zur preußischen Besitznahme im Jahre 1772*, AAWO, AB, H 241; *Der Deutsche Herold*, Jg. 33, Berlin 1902, nr 9, ss. 140—143; F. Buchholz, *Braunsberg*, s. 136 i 170.

- Andreas Follert — od 1575 w radzie; asesor sędziego w l. 1582—1607; sędzia w 1583, 1593, 1600 i 1608.
- Krispin Eisenbletter — 1581 wpis do prawa miejskiego; od 1583 w radzie; asesor sędziego w 1587, 1588; sędzia w 1589; prezydent burmistrz w l. 1597—1623; uczestnik sejmiku warmińskiego w 1588, 1610, 1612. Zm. w 1625¹⁰⁴.
- Simon Wichmann — w radzie od 1584 do 1613; asesor sędziego w 1588 i 1589; sędzia w 1590; burmistrz prezydent w l. 1603—1611. Uczestniczył w sejmiku warmińskim w lutym 1612.
- Jakob Steffan — 1572 gratisowy wpis do prawa miejskiego; w radzie od 1589; asesor sędziego w 1593, 1603 i 1613 oraz sędzia w 1594, 1604 i 1615.
- Thomas Kirsten — 1580 gratisowe prawo miejskie; w magistracie od 1589 lub 1593 do 1628; asesor w 1595; sędzia w 1598 i 1610. Uczestniczył w sejmiku warmińskim w 1620.
- Daniel Martini — od 1591 w radzie, prawdopodobnie do 1612; asesor sędziego w l. 1592—1607; 1595 sędzia; uczestnik sejmiku warmińskiego w 1607.
- Georg Kirsten — 1582 prawo miejskie; od 1591 w radzie; 1595 i 1605 asesor sędziego; 1596—1597 sędzia.
- Joannes Hintz — 1572 gratisowy wpis do prawa miejskiego; od 1594 w radzie; asesor sędziego 1598; sędzia 1599.
- Simon Grunau — 1582 prawo miejskie; od 1596 w radzie; kilkakrotny asesor sędziego w 1600—1625 i sędzia w 1602, 1611, 1614 i 1626.
- Matheus Kirsten — kilkakrotnie asesor sędziego w 1602—1615.
- Leonhardt Salefeldt — w radzie od 1599; kilkakrotny asesor sędziego, a w 1605 sędzia; od 1616 do 1626 (przynajmniej) burmistrz prezydent. Uczestniczył w sejmiku warmińskim w 1609, 8 maja i 31 lipca 1613 i później w 1620, 1621 i 1622.
- Andreas Schmidt — asesor sędziego 1584, 1589; sędzia w 1585.
- Michael Jeckel — 1582 gratisowy wpis do prawa miejskiego; sędzia w 1606 i 1620 r. i kilkakrotny asesor sędziego (w 1622 odnotowany ostatni raz); uczestnik sejmiku warmińskiego z 31 lipca 1613 i 28 V 1618.
- Jakob Bartsch — w radzie od 1602. W 1606 asesor sędziego, w 1607 sędzia. W 1612 burmistrz prezydent i ponownie w 1615, 1618 i 1621. Jego ojciec — Johann, był w XVII w. burmistrzem Starego Miasta Braniewa¹⁰⁵. W 1578 Jakob zawarł małżeństwo z córką rajcy Johanna Schuknechta, Anną¹⁰⁶. W 1624 dobrowolnie zrzekł się statusu rajcy i osiadł w swoich dobrach Krosno i Bażyny. Ten drugi majątek odkupił od Ludwiga von Baisen w 1609 za cenę 15000 florenów¹⁰⁷. Zygmunt III Waza miał w 1626 ponownie nobilitować rodzinę Bartsch¹⁰⁸. Był „mężem zaufania” biskupa A. Batorego i S. Rudnickiego; pertraktował z polecenia kapituły ze szwedzkimi pełnomocnikami podczas wojny północnej¹⁰⁹. Zm. w 1632.
- Jakob Klein — w magistracie w 1607, sędzia w 1612 i asesor przy sędziach: 1611 i 1614. Wpis do prawa miejskiego uzyskał w 1605. Do Braniewa przybył z Ornety. Uczestnik sejmiku warmińskiego 1607, 1609, 1610 i 8 maja 1613.
- Michał Lemke — 1599 gratisowy wpis do prawa miejskiego; w radzie od 1607; asesor sędziego w 1609, 1612; sędzia w 1613.
- Andreas Raphael — przyjęty do rady w 1609.
- Hans Raphael — od 1611 w magistracie; asesor sędziego w 1615 i sędzia w 1616.
- Peter Schuknecht — 1605 gratisowy wpis do prawa miejskiego; rajca w l. 1611—1640; sędzia w 1617 i kilkakrotnie asesor sędziego. Uczestnik sejmiku warmińskiego w 1621. Odznaczony tytułem patrycjuszowskim w 1636 przez króla Władysława IV.

104 J. Lilienthal, *Geschichte*, s. 14.

105 P. Anhuth, *Die Familie...*, ss. 325—326.

106 Ibidem.

107 J. Lilienthal, *Geschichte*, s. 8.

108 Ibidem, s. 7.

109 *Altpreuussische Biographie*, Bd. 1, Marburg 1974, s. 32.

- Matheus Wichmann — w radzie od 1613, sędzia w 1618. W 1603 małżeństwo z Urszulą Bartsch, córką burmistrza Jakoba¹¹⁰. Pośmiertnie odznaczony tytułem patrycjuszowskim przez Władysława IV.
- Hanß (Joannes) Hintz — prawo miejskie (gratisowo) w 1610, w radzie od 1613. Sędzia w 1619 i 1624. Prawdopodobnie burmistrz w okresie szwedzkiej okupacji Braniewa (1626—1636). Pośmiertnie otrzymał tytuł patrycjuszowski w 1637.
- Lukas Schlosier — 1584 gratisowy wpis do prawa miejskiego; od 1614 w radzie; asesor sędziego w 1619.
- Andreas Hintz — prawo miejskie (gratisowo) w 1612, od 1615 w radzie; asesor sędziego 1620, 1625; sędzia 1621. Być może burmistrz w dobie szwedzkiej okupacji Braniewa (1626—1635). Wymieniony w dyplomie Władysława IV.
- Peter Schultz — 1598 gratisowy wpis do prawa miejskiego; w radzie od 1617; asesor sędziego w 1621; sędzia w 1622. Syn rajcy Petera Schultza.
- Lukas Schultz — 1610 gratisowy wpis do prawa miejskiego; od 1617 w radzie; 1622 asesor sędziego; 1623 sędzia. Przynajmniej od 1637 burmistrz prezydujący, ponownie w 1640, 1643, 1646. W 1657 odszedł z rady z powodu podeszłego wieku i absencji na sesjach¹¹¹. Uczestnik sejmiku warmińskiego w 1638 i 1640. Odznaczony tytułem patrycjuszowskim w 1636.
- Matheus Kirsten — w radzie od 1618; asesor sędziego w 1618, 1623; burmistrz prezydujący w 1624 i w l. 1639—1655. Uczestnik sejmiku warmińskiego: 1636, 1640, 1642. Wymieniony w dyplomie Władysława IV.
- Michael Protmann — w magistracie w l. 1620—1640; prawo miejskie w 1613; asesor sędziego w 1624 i 1636, sędzia 1625. Być może burmistrz w 1638 po zmarłym w tym roku Simonie Wichmanie. W 1612 małżeństwo z Kathariną Bartsch, córką burmistrza¹¹². Uehonorowany przez Władysława IV.
- Georg Protmann — prawo miejskie w 1617; dokładna data akcesu do rady nie jest znana; prawdopodobnie sędzia w 1629; w 1637 jeszcze rajca. Odznaczony tytułem patrycjuszowskim przez Władysława IV.
- Simon Wichmann — ur. W 1581¹¹³; „pochodził ze znanej braniewskiej rodziny, wykształcony klasycznie w szkole swojego rodzinnego miasta”¹¹⁴. W 1619 prawo miejskie (gratisowo), od 1623 w radzie. Burmistrz od 1626 (prezydujący od 1630). Ponoć podczas zdobywania miasta przez Szwedów wykazał się bohaterską odwagą, jak i niezłomnym charakterem w późniejszych rokowaniach ze szwedzkimi pełnomocnikami¹¹⁵. Z pewnością z tego powodu znalazł poczesne miejsce w dyplomie Władysława IV. Zm. 26 kwietnia 1638 po ciężkiej chorobie.
- Andreas Follert — asesor sędziego w 1636 i 1639; pan bartny w l. 1657—1658¹¹⁶. Uehonorowany tytułem patrycjuszowskim w 1636.
- Michael Kirsten (starszy) — w źródłach określany *maior dictus*; wpis do prawa miejskiego w 1621, w radzie od 1624; asesor sędziego 1624. Pośmiertnie uehonorowany przez Władysława IV.
- Simon Amt — w radzie od 1626.
- Bartel Follert — prawo miejskie w 1614, od 1626 w radzie. Pośmiertnie odznaczony tytułem patrycjuszowskim.
- Christoff Schmidt — gratisowy wpis do prawa miejskiego w 1626; sędzia w 1626, prawdopodobnie burmistrz w 1629. W radzie jeszcze w 1654. Wymieniony w królewskim dyplomie z 1626; kupiec, zajmował się handlem winem¹¹⁷.

110 P. Anhuth, *Die Familie*.

111 J. Lilienthal, *Geschichte*, s. 11.

112 P. Anhuth, *Die Familie*.

113 *Altpreussische Biographie*, Bd. II, [wyd.] Ch. Krollman, Königsberg 1936—1944, ss. 797—798.

114 F. Buchholz, *Braunsberg*, s. 128.

115 *Ibidem*.

116 E. Dombrowski, *Das Bienenamt der Altstadt Braunsberg*, ZGAE, 1887—1890, Bd. 9, ss. 459—470.

117 A. Poschmann, *Patriezierfamilie Schorn*.

- Peter Augsten — w radzie od 1629; asesor sędziego w 1638 i sędzia 1639 i 1640. Odznaczony przez Władysława IV.
- Michael Kirsten — nazywany *minor dictus*; 1622 gratisowy wpis do prawa miejskiego, od 1629 w magistracie. Pośmiertnie odznaczony tytułem patrycjuszowskim.
- Jakob Kuppermann — 1629 gratisowy wpis do prawa miejskiego; pisarz rady; na pewno członek magistratu w 1629.
- Andreas Ludwich — 1621 prawo miejskie (gratis); asesor sędziego 1637 i 1640, sędzia 1638 i 1641. Prezydujący burmistrz w l. 1642—1657. Kilkakrotny uczestnik sejmiku warmińskiego w l. 1636—1653. Kupiec, prowadził handel winem¹¹⁸. Uehonorowany przez Władysława IV.
- Peter Siewert — 1619 gratisowy wpis do prawa miejskiego; sędzia w 1637. Odznaczony tytułem patrycjuszowskim.
- Jakob Lube — w źródłach określony *iunior*; 1623 prawo miejskie (gratis), od 1636 w radzie; asesor 1641 i 1653, sędzia 1642 i 1655.
- Tobiß Schmidt — od 1636 w radzie; zm. w 1639.
- Lorentz Maaß — w magistracie od 1637; asesor sędziego w 1643 i sędzia 1644; członek rady jeszcze w 1654.
- Peter Möller — 1633 prawo miejskie (gratis); od 1637 w radzie; kilkakrotny asesor sędziego w l. 1639—1655, sędzia 1643 i 1656. Uczestnik sejmiku warmińskiego 1640, 1650 i 1653.
- Jakob Nenchen — w radzie od 1637, rezygnacja z członkostwa w 1640.
- Andreas Hintz — 1639 gratisowy wpis do prawa miejskiego; od 1640 w magistracie; kilkakrotny asesor sędziego i sędzia w l. 1644—1674.
- Jakob Kortz — od 1640 w radzie; asesor przy sądzie i sędzia w l. 1641—1657. Burmistrz prezydujący w l. 1658—1675. Uczestnik sejmiku warmińskiego w 1647, 1651 i 1652.
- Peter Schwengell — 1639 prawo miejskie (gratis); rajca od 1640; asesor sędziego 1643, 1645; sędzia 1646. Uczestnik sejmiku warmińskiego 1642.
- Georg Heigeracker — 1639 gratisowy wpis do prawa miejskiego, od 1641 w radzie; asesor sędziego 1645 i 1647, sędzia 1648.
- Jakob Möller — 1639 prawo miejskie (gratis), od 1641 rajca; asesor sędziego 1646, 1648, 1656, sędzia w 1649; pan bartny w 1663. Prezydujący burmistrz w l. 1659—1672.
- Hans (Johannes) Holtz — 1641 gratisowe prawo miejskie, od 1643 w radzie; kilkakrotny asesor sędziego w l. 1650—1669, sędzia 1651, 1659, 1660.
- Andreas Schmidt — w radzie od 1643; asesor sędziego 1647, 1649, 1657; sędzia 1650.
- Andreas Hanmann — 1638 prawo miejskie (gratis), od 1646 rajca; 1651 asesor sędziego. Przypuszczalnie mógł studiować w Krakowie¹¹⁹.
- Peter Schmidt — od 1649 w magistracie; asesor sędziego 1650. Sędzia 1652 i 1653. Uczestnik sejmiku warmińskiego w marcu 1655 i grudniu 1655.
- Georg Follert — 1646 gratisowy wpis do prawa miejskiego; od 1650 w magistracie; asesor sędziego 1653, sędzia 1654; pan bartny 1664—1665. Prezydujący burmistrz w l. 1656—1676. Uczestnik sejmiku warmińskiego 1655.
- Georg Wichmann — 1651 gratisowe prawo miejskie; od 1652 w radzie; asesor sędziego w l. 1654—1660, pan bartny 1659; uczestnik sejmiku warmińskiego w listopadzie 1652, 1655. Przypuszczalnie studiował w Krakowie¹²⁰.
- Simon Marquart — w radzie od 1657.
- Michael Hanmann — w radzie od 1658.
- Georg Eißenbletter — 1642 prawo miejskie (gratis), od 1658 w radzie; 1660 młodszy asesor sędziego, 1662 starszy asesor, 1663 sędzia.
- Peter Lemke — 1641 prawo miejskie (gratis), od 1658 w radzie; sędzia w 1661.

118 Ibidem.

119 *Studenten aus Ost- und...*

120 Ibidem.

- Michael Kirsten — 1652 gratisowe prawo miejskie, 1659 akces do rady. Asesor sędziego 1661, 1663, 1674; sędzia 1664 i 1675; pan bartny 1660—1661 i 1666—1668. Czterokrotny burmistrz prezydujący w l. 1677—1690.
- Joannes Ludwich — od 1660 w radzie; asesor 1661, 1662; pan bartny 1662.
- Andreas Schmidt — określaný w źródłach jako *iunior*; od 1660 w radzie; asesor sędziego 1664, 1671, 1675; sędzia 1665, 1672, 1676, 1681.
- Martin Schuknecht — rajca od 1660.
- Lorentz MaaB — od 1661 w radzie; asesor przy sądzie 1665, sędzia 1665.
- Joannes Möller — od 1661 w magistracie.
- Joannes Lemke — od 1662 w radzie; młodszy asesor sędziego 1671, 1672; starszy asesor 1666, 1676; sędzia 1667, 1677; pan bartny 1669—1671, 1680—1683, 1689—1690.
- Bolesław Matakowski — 1656 prawo miejskie, od 1662 w radzie; 1667 i 1673 asesor sędziego, 1668 sędzia.
- Andreas Goldberger — doktor medycyny; 1666 gratisowy wpis do prawa miejskiego i awans do magistratu; 1668 asesor sędziego, 1669 sędzia.
- Joannes Koch — 1665 prawo miejskie (gratis), od 1666 w radzie; 1667 i 1675 młodszy asesor sędziego, 1669 starszy asesor, 1670 sędzia; pan bartny 1672—1674. Burmistrz prezydujący w l. 1676—1694.
- Michael Lemke — od 1668 w magistracie.
- Andreas Lube — 1667 gratisowy wpis do prawa miejskiego; od 1668 w radzie; młodszy asesor sędziego 1670 i 1676, starszy asesor 1672, sędzia 1673; pan bartny 1675—1676. Dwunastokrotny burmistrz prezydujący w latach 1680—1706.
- Joannes StöBell — rajca od 1668; asesor sędziego 1670 i 1677, sędzia 1671 i 1678.
- Michael Fock — od 1673 w radzie; 1674 i 1677 młodszy asesor sędziego, 1679 starszy asesor, 1680 i 1693 sędzia.
- Heinrich Schorn — 1664 wpis do prawa miejskiego za cenę 42 grzywien; od 1673 w radzie; 1678, 1680 asesor sędziego. Przybył do Braniewa z Keiserswerth wkrótce po zakończeniu wojny trzydziestoletniej¹²¹. Prowadził handel winem. Dwukrotnie żonaty: 10 lipca 1662 z Dorotheą Ludwich, córką rajcy Andreasa (poz. 41) oraz 22 listopada 1677 z Euphrosine Bartsch; z pierwszego związku miał czworo, a z drugiego troje dzieci¹²². Zm. 25 kwietnia 1681.
- Venceslaus Schultz — 1670 prawo miejskie (45 grzywien); od 1673 w radzie; 1677—1679 pan bartny; 1679 młodszy asesor sędziego; 1681 asesor starszy, 1682 sędzia.
- Krispin Eisenbletter — od 1675 w magistracie.
- Andreas Möller — 1673 gratisowy wpis do prawa miejskiego; od 1680 w radzie; 1680 młodszy asesor sędziego, 1682 starszy asesor, 1683 sędzia; 1684—1688 pan bartny.
- Joannes Hintz — w radzie od 1676; 1678 i 1681 młodszy asesor sędziego, 1683 starszy asesor; 1679 i 1684 sędzia.
- Michael Taush (Touß) — 1673 gratisowe prawo miejskie; od 1676 w radzie.
- Georg Hintz — od 1677 w magistracie; 1682 młodszy asesor sędziego, 1684 starszy asesor, 1685 sędzia; 1691—1693 pan bartny.
- Thomas Fabritius — od 1678 w radzie; 1685 starszy asesor przy sądzie; 1686 sędzia.
- Thomas Hanmann — 1672 wpis do prawa miejskiego za cenę 50 grzywien; od 1678 w radzie; 1684, 1708 młodszy asesor sędziego; 1686, 1709 starszy; 1687 i 1710 sędzia; pan bartny 1694—1697, 1704—1706; palowy w l. 1716—1719. W 1725 rezygnacja z magistratu¹²³. Ur. 11 października 1648, syn burmistrza Pieniężna — Jakoba; zm. 21 kwietnia 1729¹²⁴. Dwukrotnie żonaty: 21 listopada 1671 z Elisabeth Egelsfeldt, córką *nobilis dominus* Franza E. oraz 23 sierpnia 1686

121 A. Poschmann, *Patrizierfamilie*.

122 P. Anhuth, *Stamntafel der Familie Schorn*.

123 J. Lilienthal, *Geschichte*, s. 11.

124 P. Anhuth, *Die Familie von Hanmann*.

- z Anną Raht, córką kupca z Królewca — Mathiasa¹²⁵. Z pierwszego związku miał sześcioro dzieci, a drugiego jedenaścioro, ale kilkoro z nich zmarło jeszcze w wieku dziecięcym¹²⁶. Thomas to bogaty kupiec, swój majątek powiększył w okresie wojny północnej, kupując m.in. od rady Starego Miasta Braniewa w l. 1705—1710 za cenę 32 tys. guldenów zastawione przez nią majątki Rudłowo, Różaniec i Katzenhofen, które liczyły w sumie 20,5 włók ziemi uprawnej i 8 włók lasu¹²⁷.
- Sebastian Martini — 1665 prawo miejskie (45 grzywien); do rady wybrany około 1683; młodszy asesor sędziego 1683 i 1685, starszy asesor w 1687, sędzia 1688.
- Johann Lube — 1670 prawo miejskie (gratis); od 1686 w radzie; 1686 młodszy asesor sędziego, 1688 starszy asesor, 1689 sędzia.
- Johann Brecht — 1670 wpis do prawa miejskiego (38 grzywien); do rady wybrany około 1686; 1687 i 1688 asesor sędziego, 1689 i 1690 sędzia.
- Johann Kasimirus Lettau — od 1689 w radzie; 1690 młodszy asesor sędziego, 1691 starszy asesor, 1692 sędzia. Burmistrz prezydujący w l. 1699—1724. Prowizor szpitala św. Andrzeja 1717—1723. Zm. w lutym 1726.
- Georg Lunitz — od 1689 w radzie; sędzia 1691. Zm. przed 1712.
- Eustachig Schmidt — przyjęty do rady w 1689; 1690 młodszy asesor sędziego. Zięć burmistrza Georga Follerta (poz. 57)¹²⁸.
- Jan Filipowicz — 1677 prawo miejskie (90 grzywien); od 1690 w radzie; 1694 asesor sędziego, 1695 sędzia.
- Andreas Schuknecht — 1679 wpis do prawa miejskiego (30 grzywien); do magistratu wybrany w 1690; 1692 młodszy asesor sędziego, 1693 starszy asesor, 1694 sędzia, 1698—1699 pan bartny.
- Georg Follert — 1672 prawo miejskie (gratis); od 1691 w radzie; 1693 młodszy asesor sędziego, 1695 starszy asesor, 1696 sędzia.
- Andreas Fabritius — od 1693 w radzie; 1694 młodszy asesor sędziego, 1696 starszy asesor, 1697 sędzia.
- Johann Lehsmann — 1698 prawo miejskie (45 grzywien); 1693 wybrany do rady; 1695 młodszy asesor sędziego, 1697 starszy asesor, 1698 i 1699 sędzia.
- Andreas Hintz — 1687 prawo miejskie (gratis); od 1695 w radzie; 1696 młodszy asesor sędziego.
- Andreas Holtz — 1694 prawo miejskie; 1695 wybrany do magistratu; burmistrz prezydujący 1696 i 1698.
- Dawid Matakowski — 1693 gratisowy wpis do prawa miejskiego; od 1695 w radzie; 1698 starszy asesor sędziego, 1701—1703 pan bartny.
- Johann Fischer — 1683 prawo miejskie (60 grzywien); od 1697 w radzie; 1697 młodszy asesor sędziego; prezydujący burmistrz w l. 1701—1712.
- Albert Harrasch — 1685 prawo miejskie (60 grzywien); od 1697 w radzie; 1699 starszy asesor sędziego; 1700 sędzia. Uczeń gimnazjum w Reszlu.
- Heinrich Schorn — 1691 prawo miejskie (gratis); od 1698 w radzie; 1698 młodszy asesor sędziego, 1700 i 1710 starszy asesor, 1701 i 1711 sędzia; patron kościoła w 1712; prowizor cegielni 1728; prezydujący burmistrz w l. 1720—1732. Syn rajcy Heinricha Schorna i Dorothei Ludwich, wnuk po kądzieli burmistrza Andreasa Ludwicha, kupiec, handlował winem. Zm. 1733¹²⁹.
- Johann Holtz — 1688 prawo miejskie (gratis); od 1699 w radzie; 1699 i 1705 młodszy asesor sędziego, 706 starszy asesor. Syn burmistrza Andreasa Holtza; ślub w 1708 z Euphoriną Harrasch, córką rajcy Alberta.
- Andreas Ludwich — 1691 gratisowy wpis do prawa miejskiego; od 1699 w radzie; 1710 i 1721

125 Ibidem; F. Buchholz, *Beiträge zur Geschichte*, s. 384.

126 P. Anhuth, *Die Familie von Hammann*.

127 F. Buchholz, *Beiträge zur Geschichte*, s. 384; tenże, *Braunsberg*, ss. 162—163.

128 F. Buchholz, *Braunsberg*, s. 161.

129 P. Anhuth, *Stamntafel der Familie Schorn*; A. Poschmann, *Patriezierfamilie Schorn*.

- młodszy asesor sędziego; 1701, 1711 i 1722 starszy asesor; 1702 i 1712 sędzia; prowizor kasy: 1712, 1718—1719; poborca akcyzy: 1712, 1718—1719; cegielniczy w l. 1716—1731; prowizor młyna: 1716, 1727—1728; prowizor browarów i słodowni: 1716—1717, 1722; kamlarz i pan bartny: 1723, 1725, 1729—1730.
- Johann Fischer — w radzie od 1700; doktor medycyny, nauki pobierał w Warszawie, studia odbył w Paryżu; do 1725 miał etat miejskiego lekarza¹³⁰.
- Johann Jakob Lemke — 1700 prawo miejskie (gratis) i awans do rady; młodszy asesor sędziego w 1700, 1711; starszy 1702, 1712; sędzia w l. 1703—1723; wetowy w l. 1712—1725; prowizor cegielni 1712; prowizor młyna 1725; prowizor pastwisk dla koni 1721—1722; kamlarz i pan bartny 1724.
- Peter Lemke — 1698 gratisowy wpis do prawa miejskiego; 1701 wybrany do rady; młodszy asesor sędziego 1701—1702, 1712; starszy 1703, sędzia 1704; prowizor szpitala św. Andrzeja 1716, 1724; poborca akcyzy 1720; prow. cegielni 1729; burmistrz prezydujący w l. 1714—1733. Zm. 1733.
- Johann Fischer — 1700 prawo miejskie (gratis); 1703 awans do rady; 1703 młodszy asesor przy sądzie, 1704, 1713 starszy, 1705, 1714 sędzia; palowy i kwatery w 1712.
- Johann Ludwich — 1695 prawo miejskie (gratis); od 1703 w radzie; 1704 młodszy asesor sędziego, 1705 starszy, 1705 sędzia.
- Christoff Schmidt — od 1705 w radzie; 1706 młodszy asesor przy sądzie; 1707 sędzia.
- Franz Koch — 1697 prawo miejskie (gratis); 1707 wybrany do rady; 1707 starszy asesor przy sądzie, 1708 sędzia.
- Andreas Schultz — 1705 wpis do prawa miejskiego (45 grzywien); od 1707 w radzie; 1707 młodszy asesor sędziego, 1708 starszy, 1709 sędzia. Burmistrz prezydujący w 1711.
- Lukas Schultz — 1703 prawo miejskie (gratis); 1709 wybrany do rady; 1712 rowowy, łąkowy i kwatery. Burmistrz prezydujący w 1715. Małżeństwo w 1703 z Anną Barbarą, córką rajcy Alberta Harrascha (poz. 101).
- Andreas Follert — 1704 prawo miejskie (gratis); od 1711 w radzie; 1713 młodszy asesor przy sądzie, 1723 starszy, pięciokrotny sędzia w l. 1714—1730; kwatery 1711, 1716; 1711 prowizor browarów i słodowni; 1716 kamlarz; 1717, 1721 prowizor młyna; 1718—1720 zarządca cielętnika; 1719 asesor przy wecie; wetowy w l. 1720—1732; prowizor koni w 1735, 1731; prowizor cegielni w 1733. Prezydujący burmistrz w l. 1735—1741. Zm. około 1743.
- Georg Hintz — 1712 prawo miejskie (gratis); od 1713 w radzie. Syn rajcy Georga (poz. 83). Uczeń gimnazjum w Reszlu.
- Andreas Hoffman — 1710 prawo miejskie (60 grzywien); 1713 wybrany do rady; 1716 młodszy asesor sędziego, 1717 starszy, 1718 sędzia; 1716—1717, 1720 asesor wetowego; 1716—1717 rowowy, łąkowy i kwatery; 1716: zarządca cielętnika, mostowniczy, prowizor pól, prowizor stróży; 1719 kamlarz, pan bartny, prowizor koni. Pochodził z Lidzbarka. Zm. 1720.
- Johann Kärpen — 1701 prawo miejskie (45 grzywien); 1713 wybrany do rady; młodszy asesor sędziego w l. 1714—1715, 1724; starszy 1716, 1725; sędzia 1717, 1726; 1715—1717: poborca akcyzy, kwatery; 1718, 1727 kamlarz i pan bartny, 1718 prowizor koni; 1719, 1724 prowizor cegielni; pięciokrotny palowy w l. 1720—1726; prowizor młyna w 1723; zarządca kasy w l. 1716—1731. Zm. 19 maja 1731.
- Johann Lunitz — gratisowy wpis do prawa miejskiego w 1700; od 1711 w radzie; 1714—1715, 1724 starszy asesor sędziego, 1716, 1725 sędzia; 1712 mostowniczy i prowizor pól; 1712, 1716 kwatery; 1717, 1726 kamlarz i pan bartny; 1717, 1727 prowizor koni; 1718—1719 prowizor młyna; 1719 prowizor browarów i słodowni; 1720 zarządca cielętnika; w l. 1720—1725 zarządca kasy; 1721 poborca akcyzy; 1723 palowy i cegielniczy; 1724 wetowy.
- Thomas Dobki — 1713 prawo miejskie (45 grzywien); 1717 wybrany do rady; pisarz do 1724; 1717 zarządca cielętnika i kwatery; 1718 palowy; 1722—1724 poborca akcyzy; 1722—1726 prowizor

- pastwisk i rowów; 1725 młodszy asesor przy sądzie; 1725, 1727 prowizor cegielni; 1731 zarządca kasy; 1725—1749 patron szpitala św. Andrzeja. Burmistrz prezydujący w l. 1728—1743. Uczeń gimnazjum w Reszlu i Braniewie. Zm. w marcu 1745.
- Ertmanus Dromler — 1713 prawo miejskie (45 grzywien); od 1717 w radzie; 1718 młodszy asesor przy sądzie, 1719 starszy, 1720 sędzia; 1718 asesor wetowego; kwatery 1718—1720. Urodzony około 1685 w Pieniężnie; kupiec; małżeństwo z Anną Barbarą Schwengel. Zm. 1721.
- Johann Schultz — 1712 prawo miejskie (45 grzywien); od 1717 w radzie; 1717 młodszy asesor sędziego, 1718 starszy, 1719 sędzia; 1717 mostowniczy i prowizor pól; 1717—1722 kwatery; 1718—1721 łąkowy i rowowy; 1718 prowizor browarów i słodowni; 1720—1721 kamlarz i pan bartny; 1720 prowizor koni; 1722 prowizor młyna. Pochodził z Lidzbarka; uczeń gimnazjum w Reszlu. W 1712 poślubił wdowę po rajcy Georgu Lunitzu.
- Albert Briede — 1708 prawo miejskie (gratis); od 1718 w radzie; 1719 młodszy asesor sędziego, 1720 starszy, 1721 sędzia; 1718—1724 prowizor stróży; 1718 prowizor koni; 1718—1722 kwatery; 1719—1723 prowizor browarów i słodowni; 1721, 1722—1723 asesor wetowego; 1722 kamlarz i pan bartny; 1724 prowizor młyna.
- Andreas Kampff — 1713 prawo miejskie (45 grzywien); 1718 wybrany do rady; 1720, 1736 młodszy asesor przy sądzie; 1721, 1726 starszy asesor; 1722, 1727 sędzia; 1718—1724 mostowniczy i prowizor pól; 1718—1722 kwatery; 1723, 1728 prowizor koni; 1725 asesor wetowego; 1729—1734 prowizor browarów i słodowni; 1733, 1735 prowizor młyna. Zm. 29 maja 1736.
- Franz Zahn — 1713 prawo miejskie (30 grzywien); od 1722 w radzie; 1722 młodszy asesor sędziego, 1727 starszy, 1728, 1729 sędzia. Pochodził z Westfalii. Studiował na uniwersytecie w Królewcu. 19 lutego 1719 poślubił Gertrudę, córkę rajcy Johanna Ludwicha (poz. 109)¹³¹.
- Anton Ignaz Hanmann — 1722 gratisowy wpis do prawa miejskiego; 1725 wybrany do rady; 1725 mostowniczy i prowizor pól; 1726 prowizor koni; 1726—1727 łąkowy i rowowy; 1727—1733 palowy; 1728, 1737 młodszy asesor przy sądzie, 1729 starszy, 1730 sędzia; 1734—1739 kamlarz i pan bartny; 1735—1742 prowizor folwarku Ułowo. Ur. 2 lutego 1689, syn rajcy Thomasa (poz. 85) i Anny z d. Raht. Uczeń braniewskiego gimnazjum. Małżeństwo w październiku 1721 z Anną Barbarą Schwengel, córką burmistrza Pieniężna, a wdową po Ertmanusie Dromler. Kupiec, zm. 22 grudnia 1742¹³².
- Johann Hintz — 1724 prawo miejskie (gratis); od 1725 w radzie; 1725—1726 prowizor browarów i słodowni; 1726 wetowy; 1725—1727 młodszy asesor przy sądzie, 1728 starszy asesor, 1729 sędzia (niepełna kadencja); 1727, 1732 zarządca kasy; 1728—1729, 1732 łąkowy i rowowy; 1728, 1731, 1733 kamlarz; 1730 palowy. Burmistrz prezydujący w l. 1736—1746.
- Andreas Brietus — 1724 prawo miejskie (18 grzywien); 1726 wybrany do rady; 1726—1729 mostowniczy i zarządca pól; 1728 asesor wetowego; 1729 młodszy asesor sędziego.
- Dawid Schultz — 1718 prawo miejskie (45 grzywien); od 1726 w radzie; 1726—1729 asesor wetowego; 1721—1731 przełożony stróży; 1730 starszy asesor sędziego.
- Andreas Weinreich — 1724 prawo miejskie (22,5 grzywny); 1726 wybrany do rady; 1726 przełożony stróży; 1727—1728, 1735, 1747—1754, 1759 prowizor browarów i słodowni; 1730 zarządca cieleśnika i rowowy; 1730, 1750, 1766 młodszy asesor sędziego; 1738, 1759, 1768 starszy asesor; 1731, 1740, 1751, 1760, 1769 sędzia; 1729, 1734, 1738—1739, 1744—1754 prowizor młyna; 1732, 1752, 1761, 1770 prowizor koni; wetowy w l. 1736—1768 (około dwudziestosześcioletnie). Ur. około 1692; uczeń gimnazjum w Braniewie.
- Karl Kising — 1720 prawo miejskie (37,5 grzywny); od 1730 w radzie; 1730 mostowniczy; 1731 młodszy asesor przy sądzie; 1732, 1739—1740 starszy; 1733, 1741 sędzia; 1730, 1732 asesor wetowego; 1731, 1736—1738 rowowy i zarządca cieleśnika; 1732, 1736 zarządca cegielni; 1734, 1739—1740 palowy; 1734, 1742 prowizor koni; 1735 wetowy; 1736—1738 zarządca kasy; 1735 patron kościoła; 1742—1743 kamlarz. Burmistrz prezydujący w l. 1745—1759. Ur. około 1700;

131 *Die Martikel der Albertus Universität.*

132 P. Anhuth, *Die Familie von Hanmann*; F. Buchholz, *Beiträge zur Geschichte*, s. 386.

- syn Anny Magdaleny z d. Littau (córka rajcy Johanna). Uczeń gimnazjum w Reszlu i Braniewie. Kupiec; uhonorowany tytułem patrycjuszowskim w lipcu 1748 przez króla Augusta III.
- Gabriel Schwang — w radzie od 1730; 1730—1731 prowizor młyna; 1731 starszy asesor przy sądzie, 1732 sędzia; 1733, 1735 prowizor koni; 1734—1735 prowizor cegielni. Ur. około 1692; uczeń braniewskiego gimnazjum; doktor medycyny.
- Andreas Joseph Schwengel — 1726 prawo miejskie (30 grzywien); 1731 wybrany do rady; 1731 asesor wetowego; 1731—1732 prowizor stróży, mostowniczy i zarządca pól; 1732 młynowy i młodszy asesor sądu; 1733 starszy asesor; 1734 sędzia; 1733—1734 zarządca kasy, cieleńnika i rowowy; 1735—1737 palowy. Ur. 21 października 1694 w Pieniężnie, syn Simona. Uczeń gimnazjum w Reszlu. W 1726 ślub z Magdaleną Lemke, córką rajcy Petera (poz. 107). Kupiec.
- Anton Joseph Ludwich — 1722 prawo miejskie (gratis); od 1733 w radzie; 1733, 1740 młodszy asesor sądu; 1734, 1741 starszy; 1735, 1742 sędzia; 1733—1734 przełożony stróży; 1733 mostowniczy i zarządca pól; 1736 prowizor koni; 1736—1737, 1740 prowizor młyna; 1737, 1740 prowizor browarów i słodowni; 1738, 1741 cegielniczy; 1739 wetowy. Ur. 1692, syn rajcy Andreasa (poz. 104). Uczeń braniewskiego gimnazjum.
- Andreas Ignat Parzau — od 1734 w radzie; pisarz w l. 1724—1738; poborca akcyzy w l. 1726—1737. Ur. około 1700. Uczeń gimnazjum w Braniewie. Pochodził z Tolkmicka.
- Heinrich Schorn — 1725 prawo miejskie (gratis); 1734 wybrany do rady; 1734, 1741 młodszy asesor sądu; 1735, 1742 starszy; 1736, 1743 sędzia; 1734 asesor wetowego; 1734—1736 mostowniczy; 1735, 1739—1740 zarządca kasy; 1735, 1739—1740 rowowy i zarządca cieleńnika; 1736 prowizor browarów i słodowni; 1737, 1742—1743 cegielniczy; 1737, 1744 prowizor koni; 1738 palowy; 1740 poborca akcyzy; 1741 kamlarz i pan bartny. Burmistrz prezydujący w l. 1747—1756. Ur. 11 września 1693, syn rajcy Heinricha (poz. 102). Uczeń braniewskiego gimnazjum. 18 października 1723 małżeństwo z Anną Kathariną Lunitz, córką rajcy Georga (poz. 90). Kupiec, prowadził odziedziczony po ojcu dom handlowy. Odznaczony tytułem patrycjuszowskim przez Augusta III w 1748. Zm. 31 sierpnia 1758¹³³.
- Johann Harrasch — 1723 prawo miejskie (gratis); od 1735 w radzie; 1735, 1742 młodszy asesor sędzięgo; 1736, 1743 starszy; 1737, 1744 sędzia; 1735—1736 asesor wetowego, przełożony stróży, mostowniczy, zarządca pól i Billieteur; 1738 wetowy; 1738, 1743 prowizor koni; 1739 prowizor cegielni; 1740, 1747—1749 kamlarz; 1740 pan bartny; 1741—1744 zarządca kasy, cieleńnika, rowowy; 1746 palowy, młynowy i prowizor browarów i słodowni. Ur. 6 grudnia 1700, syn rajcy Alberta (poz. 101). Uczeń braniewskiego gimnazjum. Dwukrotnie żonaty: 1724 z Anną Kathariną Schultz, córką rajcy Andreasa (poz. 112) i 1731 z Anną Teresą Kising, córką rajcy Karla (poz. 130). Zm. 1749.
- Andreas Hintz — 1726 prawo miejskie (gratis); 1737 przyjęty do rady; 1737, 1739 asesor wetowego; 1737 szef stróży, mostowniczy, zarządca pól i Billieteur; 1737, 1744, 1751 starszy asesor sądu; 1743 młodszy; 1738, 1745 sędzia; 1739—1748 poborca akcyzy; 1739 prowizor koni; 1740, 1744 wetowy; 1747—1748 palowy; 1749—1751 zarządca kasy i rowowy; 1750—1751 zarządca cieleńnika.
- Franz Bertram — 1735 prawo miejskie (45 grzywien); 1738 wybrany do rady; 1738, 1751 młodszy asesor sędzięgo; 1745 starszy; 1739, 1746, 1752 sędzia; 1738 zarządca pól; 1740, 1747 prowizor cegielni; 1740, 1747, 1753 prowizor koni; 1741—1744, 1749—1750, 1755 palowy; 1745—1748 zarządca kasy; 1745—1746 zarządca cieleńnika; 1745—1746, 1748 rowowy; 1745, 1755 prowizor młyna; 1749—1756 poborca akcyzy; 1751 kamlarz. Małżeństwo w 1734 z Kathariną Schorn, córką rajcy Heinricha (poz. 102), wdową po Andreasie Dromlerze.
- Georg Lunitz — 1736 prawo miejskie (gratis); od 1738 w radzie; 1738, 1740—1743 asesor wetowego; 1738—1742, 1749—1750 szef stróży; 1738—1740 Billieteur; 1739—1740 mostowniczy i zarządca pól; 1739, 1745 młodszy asesor sędzięgo, 1746, 1752, 1760, 1769 starszy; 1747, 1753, 1761, 1770

133 P. Anhuth, *Stamntafel die Familie Schorn*; A. Poschmann, *Patriezierfamilie Schorn*; *Altpreussische Biographie*, Bd. 2, s. 633.

- sędzia; 1741—1743, 1745, 1755, 1766 prowizor browarów i słodowni; 1741—1743, 1766 prowizor młyna; 1744—1746, 1749, 1755, 1765 cegielniczy; 1751—1752, 1759 palowy; 1754, 1762, 1771 prowizor koni; 1766—1770 poborca akcyzy; 1750, 1756—1758, 1762—1764, 1771—1772 kamlarz. Ur. około 1702, syn rajcy Johanna (poz. 118). Uczeń gimnazjum braniewskiego. Kupiec, armator. Zm. około 1790¹³⁴.
- Klemens Hanmann — 1730 prawo miejskie (gratis); 1741 wybrany do rady; 1741 asesor wetowego; 1741—1743 mostowniczy i prowizor pól; 1746 młodszy asesor sędziego; burmistrz prezydujący w l. 1749—1771. Ur. 11 lutego 1706, syn rajcy Thomasa (poz. 85) i Anny Raht; rodzony brat rajcy Antona (poz. 125). Uczeń gimnazjum w Braniewie. Dwukrotnie żonaty: 1732 z Anną Magdaleną Henigt z Królewca i we wrześniu 1742 z Lidwiną Hintz, córką burmistrza Johanna (poz. 126). Odnaczony tytułem patrycjuszowskim przez Augusta III w 1748. Kupiec, armator, po ojcu odziedziczył miejskie posiadłości, m.in. spichlerz, fabryczne parcele (późniejsza wazelnia mydła, kilka domów). Partycypował w kosztach budowy kościoła św. Krzyża. Zm. 25 lipca 1789¹³⁵.
- Godfried Kamehl — 1723 prawo miejskie (gratis); od 1744 w radzie; 1744—1746 asesor wetowego, zarządca pól, mostowniczy i przełożony stróży; 1747 wetowy i starszy asesor sędziego; 1748 sędzia. Ur. około 1697. Uczeń braniewskiego gimnazjum.
- Franz Östreich — 1740 prawo miejskie (50 zł); w 1744 wybrany do rady; 1738—1751 pisarz; 1752 młodszy asesor sądu, 1753 starszy, 1754 sędzia; 1752—1758 zarządca kasy, rowowy, zarządca cieleńnika; 1754 wetowy. Burmistrz prezydujący w l. 1760—1770; zastępca burm. w 1772. Ur. 1711, pochodził z Dobrego Miasta. Uczeń gimnazjum w Braniewie, absolwent wydziału prawnego uniwersytetu królewieckiego. W 1748 uhonorowany przez Augusta III. W maju 1739 ślub z Magdaleną Kärpen, córką rajcy Johanna (poz. 117). Bogaty kupiec, armator, prowadził szerokie kontakty handlowe poza granicami kraju (Hamburg, Amsterdam Londyn). Po roku 1772 objął w Braniewie stanowisko burmistrza sądowego; kierownik spraw pocztowych. Zm. 11 maja 1785¹³⁶.
- Joseph Kampff — 1747 prawo miejskie (gratis) i awans do rady; 1747, 1753, 1760 młodszy asesor sędziego; 1748, 1754, 1761 starszy; 1749, 1755 sędzia; 1747—1748 szef stróży; 1748, 1756—1758 zarządca młyna; 1749—1750, 1756 prowizor koni; 1750—1751, 1757—1758 zarządca cegielni; 1751 wetowy; 1752—1754 kamlarz; 1759, 1761 zarządca kasy, cieleńnika, rowowy. Burmistrz prezydujący w l. 1763—1772. Ur. około 1715, syn rajcy Andreasa (poz. 123). Doktor medycyny; uczeń braniewskiego gimnazjum; studia w Lipsku i Erfurcie¹³⁷.
- Anton Kärpen — 1735 prawo miejskie (gratis); 1747 wybrany do rady; 1747—1748 asesor wetowego, zarządca pól, mostowniczy; 1748 młodszy asesor sądu, 1749 starszy, 1750 sędzia; 1751 prowizor koni; 1751—1751 prowizor młyna, browarów i słodowni. Ur. około 1711, syn rajcy Johanna (poz. 117). Uczeń gimnazjum w Braniewie. Zm. w lutym 1753.
- Anton Joseph Hanmann — 1748 prawo miejskie (gratis); od 1749 w radzie; 1749—1751 asesor wetowego, zarządca pól, mostowniczy; 1749, 1754, 1761, 1769 młodszy asesor sędziego; 1750, 1755, 1770 starszy; 1756, 1762, 1771 sędzia; 1752, 1764, 1766 prowizor cegielni; 1753—1754, 1757—1758 palowy; 1755, 1759—1761, 1769—1770 kamlarz; 1757, 1763, 1772 prowizor dla koni; 1762 patron kościoła farnego; 1762—1768, 1772 zarządca kasy; 1764—1766 rowowy; 1764 zarządca cieleńnika. Ur. 13 lipca 1725, syn rajcy (poz. 125) i Barbary Schwengel, bratanek i zięć burmistrza Klemensa Hanmanna (poz. 140). Uczeń gimnazjum w Braniewie; studia prawnicze w Pradze. 1748 odznaczony przez Augusta III. Kupiec, armator, posiadał 2 szmaki, 6 spichlerzy,

134 S. Fornaçon, op. cit., ss. 38—39.

135 Ibidem, ss. 33—35; F. Buchholz, *Beiträge zur Geschichte*, ss. 408—409; P. Anhuth, *Die Familie von Hanmann*.

136 A. Poschmann, *Die Verwaltung*, ss. 631—636; S. Fornaçon, op. cit., ss. 40—41.

137 *Studenten aus Ost- und*.

- 7 włók ziemi. Małżeństwo w sierpniu 1758 z Magdaleną Hanmann, córką Klemensa i Anny Henigt. Zm. 15 grudnia 1773¹³⁸.
- Joseph Braun — 1745 prawo miejskie (obywatelstwo większe, 70 zł); 1752 wybrany do rady; 1752 mostowniczy, zarządca pól; 1753 asesor wetowego; 1753—1755 szef stróży; 1753—1754, 1759 cegielniczy; 1755, 1770 młodszy asesor sądu; 1756, 1762, 1771 starszy; 1757, 1763, 1772 sędzia; 1755, 1758—1764 poborca akcyzy; 1756 palowy; 1758, 1764 prowizor koni; 1750 wetowy; 1762—1772 prowizor folwarku Ułowo; 1765—1768 kamlarz; 1769—1771 zarządca kasy. Ur. około 1716. Uczeń gimnazjum w Braniewie. Po 1772 dalej w radzie. Zm. w październiku 1789¹³⁹.
- Franz Heide — 1752 prawo miejskie (obywatelstwo większe, 60 zł) i awans do rady; 1752, 1754—1755 asesor wetowego; 1752, 1757—1759 szef stróży; 1753—1755 zarządca pól, mostowniczy; 1756, 1760—1762 cegielniczy; 1756, 1762 młodszy asesor sądu; 1757, 1763 starszy; 1758 sędzia; 1757 poborca akcyzy; 1759 prowizor koni; 1760—1761 prowizor młyna, browarów i słodowni. Ur. około 1708. Uczeń gimnazjum w Braniewie. Małżeństwo w 1751 z Anną Teresą, córka burmistrza Karla Kisinga (poz. 130), wdową po rajcy Johannie Harraschu (poz. 136). Zm. w grudniu 1764.
- Peter Schwengel — 1752 prawo miejskie (gratis); od 1756 w radzie; 1756 szef stróży; 1757 młodszy asesor sądu, 1758 starszy, 1759 sędzia; 1756—1758 asesor wetowego, mostowniczy, zarządca pól; 1760 prowizor koni i palowy. Ur. około 1727. Matka to Magdalena Lemke, córka burmistrza Petera (poz. 107).
- Michael Schorn — 1759 wybrany do rady; 1759—1760 asesor wetowego, mostowniczy i zarządca pól; 1759, 1763, 1771 młodszy asesor sądu, 1772 starszy, 1764 sędzia; 1761—1765 palowy; 1763, 1768—1772 cegielniczy; 1765 prowizor koni; 1771—1772 poborca akcyzy. Ur. 3 we wrześniu 1719, syn rajcy Heinricha (poz. 102) i rodzony brat burmistrza Heinricha (poz. 135). Uczeń gimnazjum w Braniewie. 1748 odznaczony przez króla Augusta III. Trzykrotnie żonaty: 7 lutego 1736 z Magdaleną Dromler (z rodziny rajców z Pieniężna); po raz drugi z Marią Elisabeth von Math, córką finansisty z Gdańska i 8 października 1752 z Magdaleną von Hertzberg. Kupiec, po śmierci brata Heinricha był właścicielem domu handlowego, zajmującego się eksportem wina. W 1765 jego firma bankrutuje (m.in. na skutek wojny siedmioletniej), długi wynosiły ponoć ponad 363 tys. guldenów. Z tego powodu zostaje zmuszony w 1766 do zrzeczenia się mandatu rajcy. Pomimo, iż ugodził się ze swoimi wierzycielami rada miała opory, by przyjąć go ponownie do swego grona. Pomogło dopiero osobiste wstawiennictwo biskupa A. S. Grabowskiego. Na prośbę tegoż biskupa papież mianował Michaela rycerzem Złotej Ostrogi. Po 1772 pozostał w radzie. Zm. 19 marca 1790¹⁴⁰.
- Johann Schorn — 1759 prawo miejskie (obywatelstwo większe, gratis); 1761 wybrany do rady; 1761 asesor wetowego, mostowniczy, zarządca pól, Billieteur; 1761, 1770—1772 przełożony stróży; 1762—1763, 1767—1768 prowizor młyna, browarów i słodowni; 1764 starszy asesor sądu, 1765 sędzia; 1766 prowizor dla koni; 1769 wetowy; 1772 młodszy asesor sędziego. Ur. około 1728, syn burmistrza Heinricha (poz. 135), bratanek Michaela. 1763 małżeństwo z Teresą Weinreich¹⁴¹.
- Anton Spohn — od 1762 w radzie; 1762—1764 asesor wetowego, zarządca pól, mostowniczy, szef stróży; 1762 Billieteur; 1764 młodszy asesor sądu, 1765 starszy, 1766 sędzia; 1764—1765 prowizor młyna, browarów i słodowni; 1765 poborca akcyzy; 1767 prowizor koni; 1766—1772 palowy. Ur. około 1697¹⁴².
- Joseph Bertram — 1758 prawo miejskie (gratis); 1765 wybrany do rady; 1765—1766 asesor wetowego, zarządca pól, mostowniczy; 1765 młodszy asesor sądu, 1766—1767 starszy, 1768

138 S. Fornaçon, op. cit., ss. 35—36; P. Anhuth, *Die Familie von Hanmann*; F. Buchholz, *Beiträge zur Geschichte*, ss. 388—389.

139 A. Poschmann, *Die Verwaltung*, ss. 636, 645.

140 *Altpreussische Biographie*, Bd. 2, s. 633; P. Anhuth, *Stammtafel*; F. Buchholz, *Braunsberg*, ss. 175—177; A. Poschmann, *Patriezierfamilie Schorn*; tenże, *Die Verwaltung*, s. 636.

141 P. Anhuth, *Stammtafel*.

142 F. Buchholz, *Braunsberg*, ss. 180—181.

sędzia; 1765—1766, 1769 szef stróży; 1769 prowizor koni; 1770—1772 wetowy. Ur. około 1740, syn rajcy Franza (poz. 138) i Kathariny Schorn, córką burmistrza Heinricha (poz. 135). Uczeń braniewskiego gimnazjum. Po 1772 pozostał w radzie.

Heinrich Melchior — 1763 prawo miejskie (obywatelstwo większe, 50 zł); od 1765 w radzie; 1752—1766 pisarz; 1767 sędzia; 1768 prowizor koni, szef stróży; 1769—1772 prowizor browarów i słodowni; 1768—1772 prowizor młyna. Ur. około 1730. Małżeństwo z Reginą Lunitz. Odbił studia¹⁴³.

Godfried Röbel — 1762 prawo miejskie (obywatelstwo większe, 60 zł); od 1767 w radzie; 1767—1768 młodszy asesor sędziowski; 1767—1770, 1772 asesor wetowego, zarządca pól; 1767—1770 mostowniczy; 1767 szef stróży. Ur. w Elblągu około 1727; kupiec¹⁴⁴.

Die Machtelite der alten Stadt Braunsberg im 17. und 18. Jahrhundert

Zusammenfassung

Die Frage der Machteliten in den ermländischen Städten schlug sich im Unterschied z.B. zu den Städten des benachbarten Herzogtum Preussen in keiner umfangreichen wissenschaftlichen Arbeit nieder. Der vorliegende Aufsatz greift diese Problematik auf und stellt die Eliten des alten Stadt Braunsberg im 17. und 18. Jahrhundert vor.

Braunsberg war in Polen vor den Teilungen die größte, hinsichtlich der wirtschaftlichen und kulturellen Bedeutung die lebendigste Stadt des ermländischen Dominiums.

Das wichtigste und mit weit ausgedehnten Kompetenzen ausgestattete Machtorgan in dieser Stadt war der Rat. Auf die Mitglieder dieses Stadtrates ist der Begriff der Machtelite zu beschränken. Der Hauptfaktor, der über die Zugehörigkeit zur Machtelite der alten Stadt Braunsberg entschieden hat, war u.a. der Besitz eines entsprechenden Eigentums. Hauptsächlich die reichen Kaufleute sind zu Ratsherren geworden. Außerdem gab es im Mitgliederkreis der Magistrats eine Tendenz zur Gewinnung einer Ausbildung. Allerdings entschieden über einen Aufstieg die familiären Verbindungen. Diese Erscheinung verstärkte sich vor allem im 18. Jahrhundert. Es kristallisierten sich sogar vereinzelt Familien heraus, die über eine lange Tradition der Machtausübung begründeten. Die familiären Verbindungen erleichterten darüber hinaus den Aufstieg im Rat selbst. Diejenige Person, die mit der Unterstützung der im Rat sitzenden Familienmitglieder bzw. Verwandten rechnen konnte, konnte mit großer Wahrscheinlichkeit mit dem höchsten Ehrenamt in Braunsberg, d.h. mit dem Amt des Bürgermeisters betraut werden.

Übersetzung Krzysztof Ruchniewicz

143 Ibidem; A. Poschmann, *Die Verwaltung*, s. 633, 643.

144 Ibidem, s. 645.